

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ «СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ»
ФАКУЛТЕТ ПО СЛАВЯНСКИ ФИЛОЛОГИИ
КАТЕДРА ПО СЛАВЯНСКО ЕЗИКОЗНАНИЕ**

Стилиян Иванов Стойчев

**СЪВРЕМЕННИЯТ БЪЛГАРСКИ
МОРФОЛОГИЧЕН РЕЗУЛТАТИВ
И НЕГОВИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ
В СЪВРЕМЕННИЯ ЧЕШКИ ЕЗИК**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователната и научна степен «доктор»
в област на висше образование Хуманитарни науки
по професионално направление 2.1. Филологии
докторска програма «Славянски езици (Чешки език)»

Научен консултант:

проф. дфн Иван Костадинов Куцаров

Научно жури:

проф. дфн Иван Костадинов Куцаров
проф. д-р Радка Василева Влахова-Руйкова – рецензент
доц. д-р Маргарита Захаријева Младенова
доц. д-р Маринела Параскова Младенова – рецензент
доц. д-р Анжелина Христова Пенчева

**София
2014**

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита пред научно жури от разширен катедрен съвет на Катедрата по славянско езикознание към Факултета по славянски филологии на Софийския университет «Св. Климент Охридски» на 02.09. 2014 г.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, резюме и библиография. Съдържа 374 страници.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 01.12.2014 г. от 14:00 ч. в Нова конферентна зала на Софийския университет «Св. Климент Охридски». Материалите по защитата са на разположение в сайта на Софийския университет «Св. Климент Охридски» <http://www.uni-sofia.bg>.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Съдържание	3
0. УВОД	7
0.1 Встъпителни думи	7
0.2 Обект и предмет на дисертационния труд	9
0.3 Цели и задачи на дисертационния труд	10
0.4 Методи, използвани в дисертационния труд	12
0.5 Структура на дисертационния труд	13
0.6 Илюстративен езиков материал и източници на ексцерпция	14
1. ГЛАВА ПЪРВА: ИЗХОДНИ ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ, ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ И ТЕРМИНИ	15
1.1 Структурализмът и структурната лингвистика	15
1.2 Пражкия функционален структурализъм	16
1.3 Морфологията и теорията за морфологичните категории	18
1.4 Граматиката и теорията за граматикализацията	23
1.5 Функционалната граматика и теорията за полето	25
1.6 Контрастивната лингвистика	29
1.7 Транслатологията	32
1.8 Типологията и в частност типологията на резултативните конструкции	36
2. ГЛАВА ВТОРА: МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	44
2.1 Морфологичният резултатив в специализираната българистична литература	44
2.1.1 Морфологичният резултатив в българистичните граматични трудове от XIX век	45
2.1.2 Морфологичният резултатив в българистичните граматични трудове от първата половина на XX век	49
2.1.3 Морфологичният резултатив в трудовете на Л. Андрейчин	53
2.1.4 Морфологичният резултатив в българистичните граматични трудове от шестдесетте до средата на осемдесетте години на XX век	55
2.1.5 Морфологичният резултатив в българистичните граматични трудове от средата на осемдесетте години на XX век до наши дни	64
2.2 Морфологичният резултатив и неговото място в граматичната система на съвременния български език	69
2.2.1 Морфологичният резултатив като маркирана грамема «резултатив» на глаголната морфологична категория «вид на действието»	70
2.2.2 Морфологичният резултатив в синтагматичен план	71
2.2.3 Морфологичният резултатив в парадигматичен план	78

2.2.3.1 Грамемата «результатив» и грамемите на общата морфологична категория «число»	79
2.2.3.2 Грамемата «результатив» и грамемите на общата морфологична категория «род»	81
2.2.3.3 Грамемата «результатив» и грамемите на глаголната морфологична категория «лице»	84
2.2.3.4 Грамемата «результатив» и грамемите на глаголната морфологична категория «статус»	87
2.2.3.5 Грамемата «результатив» и грамемите на глаголната морфологична категория «време»	89
2.2.3.6 Грамемата «результатив» и грамемите на глаголната морфологична категория «таксис»	102
2.2.3.7 Грамемата «результатив» и грамемите на глаголната морфологична категория «зalog»	112
2.2.3.8 Грамемата «результатив» и членовете на глаголната лексикално-граматична категория «аспект»	133
2.2.4 Неутрализации и транспозиции при морфологичния резултатив ...	138
2.2.4.1 Неутрализации на морфологичния резултатив	139
2.2.4.2 Транспозиции на морфологичния резултатив	142
2.3 Морфологичният резултатив и неговото място във функционално-семантичното поле на резултативността в съвременния български език ...	143
2.3.1 Морфологичният резултатив като микроядро на функционално-семантичното микрополе на резултативността	143
2.3.2 Функционални еквиваленти на морфологичния резултатив или периферия на функционално-семантичното микрополе на резултативността	144
2.3.2.1 Морфологични периферни резултативи	145
2.3.2.2 Синтактични периферни резултативи	148
2.3.2.3 Лексикални периферни резултативи	156
2.4 Основни изводи	168
3. ГЛАВА ТРЕТА: ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА БЪЛГАРСКИЯ МОРФОЛОГИЧЕН ИНДИКАТИВЕН РЕЗУЛТАТИВ В СЪВРЕМЕННИЯ ЧЕШКИ ЕЗИК	169
3.1 Функционални еквиваленти на българския морфологичен активен резултатив в съвременния чешки език	172
3.1.1 Чешки функционални еквиваленти на българския активен резултативен презенс	172
3.1.2 Чешки функционални еквиваленти на българския активен резултативен футурум	204
3.1.3 Чешки функционални еквиваленти на българския активен	

релативен резултативен презенс	222
3.1.4 Чешки функционални еквиваленти на българския активен релативен резултативен футурум	242
3.2 Функционални еквиваленти на българския морфологичен пасивен резултатив в съвременния чешки език	252
3.2.1 Чешки функционални еквиваленти на българския пасивен резултативен презенс	253
3.2.2 Чешки функционални еквиваленти на българския пасивен резултативен футурум	271
3.2.3 Чешки функционални еквиваленти на българския пасивен релативен резултативен презенс	284
3.2.4 Чешки функционални еквиваленти на българския пасивен релативен резултативен футурум	304
3.3 Опит за моделиране на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния чешки език	314
3.3.1 Резултативът в специализираната бохемистична литература	314
3.3.2 Проблемът за ядрото на функционално-семантичното микрополе на резултативността	317
3.3.2.1 Морфосинтактични ядрени резултативи	319
3.3.2.2 Морфологични ядрени резултативи	320
3.3.2.3 Синтактични ядрени резултативи	321
3.3.3 Периферия на функционално-семантичното микрополе на резултативността	329
3.3.3.1 Морфологични периферни резултативи	330
3.3.3.2 Синтактични периферни резултативи	332
3.3.3.3 Лексикални периферни резултативи	337
3.4 Основни изводи	340
4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	342
4.1 Изпълнение на поставените задачи и цели	342
4.2 Основни изводи	344
4.3 Елементи на научен принос	346
4.4 Научни перспективи	347
5. РЕЗЮМЕ	348
5.1 Резюме на английски език	348
5.2 Резюме на руски език	352
5.3 Резюме на чешки език	356
6. БИБЛИОГРАФИЯ	360
6.1 Източници	360
6.2 Цитирана литература	360
6.3 Публикации на докторанта по темата	373

В семейството на славянските езици българският език заема твърде особено място и това е общоприето в славистиката мнение. Може би най-синтезираното и същевременно най-адекватното определение на това негово специфично положение се съдържа в заглавието на един от трудовете на С. Иванчев – «*Българският език – класически и екзотичен*». **Класически** – със синтетичния си граматичен строеж в най-старата фаза от развитието си; **екзотичен** – с днешния си аналитичен строй (Иванчев 1988).

Азбучна истина е, че в редица отношения морфологичната система на съвременния български език се откроява рязко на фона на морфологичните системи на останалите съвременни славянски езици, при това не само с отсъствието на падежна система при имената, но и със забележителното богатство на глаголната си система. Неслучайно и напълно основателно А. Теодоров-Балан нарича глагола «*слона на българската граматика*» (Ницолова 1976: 7). Според предварителни приблизителни пресмятания всеки български глагол от даден вид разполага с около 1500 граматични форми (Пашов 1965, цитирано по Пашов 1976: 186).

С оглед на това изключително функционално-семантично и формално богатство на българския глагол става напълно обяснимо както подчертаното внимание, на което той винаги се е радвал и което и в наше време продължава да му се оказва от страна на редица български и чуждестранни езиковеди, българисти и слависти, така и липсата на единомислие между тях по немалко проблеми, отнасящи се – най-общо казано – до броя и/или характера на *глаголните морфологични категории* или на техните *грамем*.

През последните няколко десетилетия науката за българския език стигна до твърде важното заключение, че българската т.нар. деветчленна темпорална система, както традиционно е представяна в граматиките на българския език, не е нищо друго освен резултат от комбинацията на три самостоятелни глаголни морфологични категории – триграмемната морфологична категория «**време**» (с грамем «*минало време (претерит)*», «*сегашно време (презенс)*» и «*бъдеще време (футурум)*»), двуграмемната морфологична категория «**таксис**» (с грамем «*зависим таксис (релатив)*» и «*независим таксис (нерелатив / абсолютив)*») и двуграмемната морфологична категория «**вид на действието**» (с грамем «*резултатив*» и «*нерезултатив / акционал*»)¹. Това е една от водещите идеи в

¹ В дисертационния труд – особено във връзка с българистичната езиковедска проблематика – се използва предимно терминологията, разработена в трудовете на И. Куцаров (основно в Куцаров 1985, Куцаров 1993, Куцаров 1994, Куцаров 2007). Водени от стремежа за максимално уеднаквено терминологично обозначаване на еднотипни понятия понякога обаче използваме и други термини

трудовете на изследователи като П. Пашов, Г. Герджиков, И. Куцаров, В. Маровска и др. (Пашов 1965 / 1976, Пашов 1973, Пашов 1981, Пашов 1989, Пашов 1994, Пашов 1999; Герджиков 1973 / 1976, Герджиков 1974, Герджиков 1975, Герджиков 1982, Герджиков 1984; Куцаров 1985, Куцаров 1993, Куцаров 1997, Куцаров 1998, Куцаров 1994, Куцаров 2007; Маровска 1991, Маровска 2002, Маровска 2005).

Един от многото проблеми, дължащи се на *езиковата асиметрия* между българския и чешкия език, на които се натъкват изучаващите чешки (пък и който и да било друг славянски) език българи, е предаването на семантичната характеристика *‘результативност’* на българските т.нар. *«результативни»* глаголни форми при превод от български на чешки език. На още по-големи затруднения се натъкват не само изучаващите български език чехи, но понякога и изучаващите чешки език българи, когато трябва да решат дали в даден подобен случай при превод от чешки на български език трябва да употребят *нерезультативна* или *результативна* глаголна форма.

Що се отнася до явното ни предпочитание към съвременните състояния на българския и чешкия език, т.е. на *езиковата синхрония*, то то може да бъде обяснено с обстоятелството, че в качеството си на дългогодишен преподавател по съвременен чешки език бихме искали резултатите от това изследване да намерят дори не толкова строго теоретични, колкото чисто практични, приложни измерения в преподаването и изучаването на чешкия език като чужд, както и в практиката на превода от български на чешки език и обратно.

Освен това, макар и на пръв поглед частен, споменатият по-горе проблем на междуезиковата асиметрия в областта на граматиката всъщност притежава по-комплексен характер и в една или друга степен засяга едновременно няколко области от лингвистиката, при това както от теоретичната (по-специално българистиката, бохемистиката, но също така структурната граматика, функционалната граматика, теорията на морфологичните категории, теорията на граматикализацията, контрастивната лингвистика, типологията и теорията на превода), така и от приложната (по-специално чуждоезиковото обучение и практиката на превода).

Тези съображения предопределиха и избора на темата *«Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език»* за тема на дисертационния труд. С оглед на някои съображения от чисто техническо естество като, например, прекалено големия обхват на резултатива в пълната му парадигма на този етап предпочетохме да се ограничим в сферата на ренаративно и модално немаркирания морфологичен резултатив, т.е. в рамките на неренаративната индикативна резултативна

(например, «ренаратив» вместо «преизказност») или предлагаме и свои термини (например, «релатив» вместо «относителност» или «зависим таксис»).

парадигма. Ренаративните и модалните резултативни грамемни биха могли да бъдат обект на по-нататъшни самостоятелни изследвания.

В един или друг обем, с повече или по-малко вярно тълкуване и под едно или друго терминологично обозначение наричаните от нас *резултативни форми* присъстват във всички български граматика от 1835 г. насам (Маровска 2005: 32) и никога не са оставали извън полето на внимание от страна на българистите. Поради редица причини от обективен и субективен характер обаче доста по-различна е съдбата на лингвистичния интерес към резултативността в бохемистиката (Шимандъл 2000), проявяван периодически с по-висока, по-ниска и дори нулева интензивност на практика едва от 20-те години на ХХ век.

Формулирана във вида *«Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език»*, темата ни препраща към *контрастивното (съпоставителното) изучаване* на съвременния български и съвременния чешки език, т.е. на *езиковата синхрония*, и изисква изясняване на съдържанието на включените в нея понятия *«морфологичен резултатив»* и *«функционален еквивалент»*. Това от своя страна предполага уточняване както на изходните теоретични постановки от изброените по-горе и имащи отношение към темата лингвистични области, така и на редица други свързани с тях основни понятия и термини, използвани в дисертационния труд. С този въпрос обаче се занимаваме на малко по-късен етап (в глава първа), след като сме определили неговия обект и предмет (1.2), както и неговите цели и задачи (1.3), методи (1.4), структура (1.5) и източници на ексцерпция (1.6).

Основен **обект** на дисертационния труд *«Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език»* са (1) **морфологичният неренаративен индикативен резултатив** в съвременния български език и (2) неговите **функционални еквиваленти** в съвременния чешки език. В духа на *функционалната (функционално-семантичната) граматика* грамемата *«резултатив»* се разглежда като ядро на *функционално-семантичното микрополе*, респективно на *функционално-семантичната категория на резултативността*.

Основен **предмет** на дисертационния труд са *проявите на езиковата асиметрия* между съвременния български език и съвременния чешки език при изразяването на значението *‘резултат от предходно действие’*.

Тъй като една от целите на езикознанието са познанието, анализът и класификацията на езиковите единици (Чермак 2001: 96), **целите**, които настоящият дисертационен труд преследва, могат да бъдат обобщени като (1) *синхронен анализ* на морфологичния неренаративен индикативен резултатив в

съвременния български език и (2) *установяване, синхронен анализ и класификация* на неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език. Доколкото при преследването на тези две цели неминуемо ще бъдат установени не само определени чуждоезични (в случая – чешки), но и вътрешноезикови (т.е. български) функционални еквиваленти на българския морфологичен резултатив, на практика ще бъдат очертани определени сектори от функционално-семантичните микрополета на резултативността както в чешкия, така и в българския език. В тази връзка като цели (3) и (4) на настоящия дисертационен труд могат да бъдат разглеждани и двата опита за *моделирание* (структуриране) на функционално-семантичните микрополета на резултативността в двата изследвани езика, както и (5) техният *типологично ориентиран синхронен контрастивен анализ*.

В тази връзка държим изрично да подчертаем и това, че целта на настоящия дисертационен труд не е тепърва да доказва броя и характера на глаголните граматични категории в съвременния български език, нито пък правилността на една или друга концепция за тях в съвременното българско езикознание. В това отношение предварително заявяваме, че приемаме концепцията на И. Куцаров и че изхождаме от най-актуалния ѝ вариант, представен в неговата публикувана през 2007 г. *«Теоретична граматика на българския език. Морфология»* (Куцаров 2007). Нашата основна цел е далеч по-скромна: изхождайки от така избраната концепция, да проучим съвременния български морфологичен неренаративен активен индикативен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език.

Задачите на настоящото изследване произтичат от поставените цели и могат да бъдат формулирани по следния начин:

1. Уточняване на изходните теоретични постановки, основни понятия и термини – структурализъм (1.1), пражки функционален структурализъм (1.2), теория за морфологичните категории (1.3), теория за граматикализацията (1.4), теория за функционално-семантичното поле (1.5), контрастивна лингвистика (1.6), транслатология (1.7) и типология (1.8);
2. Кратък преглед и обобщение на изследванията по въпроса за резултативността в специализираната българистична литература (2.1) и в специализираната бохемистична литература (3.3.1);
3. Разглеждане на българския морфологичен резултатив като маркирана грамема «резултатив» на глаголната морфологична категория «вид на действието» в синтагматичен план – семасиологично-ономасиологично описание на словоформите на морфологичния резултатив, морфемен анализ и съответно екземплификация на морфологичния резултатив като маркирана грамема «резултатив» на глаголната морфологична категория «вид на действието» в съвременния български език (2.2.2);

4. Разглеждане на българския морфологичен резултатив като маркирана грамема «резултатив» на глаголната морфологична категория «вид на действието» в парадигматичен план – семасиологично-ономасиологично описание и опозитивен структурно-системен анализ на взаимоотношенията между грамемата «резултатив» на глаголната морфологична категория «вид на действието» и грамемите на глаголните морфологични категории «число», «род», «лице», «статус», «време», «таксис» и «залог» (т.е. без категориите «наклонение» и «вид на изказването»), от една страна, и членовете на лексикално-граматичната категория «аспект» на българския глагол, от друга страна, и съответно екземплификация на неренаративната активна и пасивна индикативна резултативна парадигма (2.2.3);
5. Уточняване, анализ, класификация, систематизация и екземплификация на някои вътрешноезикови функционални еквиваленти на българския морфологичен резултатив и опит за моделиране на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния български език (2.3);
6. Уточняване, анализ, класификация, систематизация и екземплификация на функционалните еквиваленти на българския морфологичен неренаративен активен (3.1) и пасивен (3.2) индикативен резултатив в съвременния чешки език и съставяне на техните т.нар. функционалноеквивалентни ветрила;
7. Опит за моделиране на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния чешки език в съпоставка със съответния български модел (3.3.2 и 3.3.3).

Поставените цели и задачи в настоящото изследване предопределят и комплексния характер на използваната в него **методика**. В отделните глави в зависимост от конкретните задачи се прилагат в една или друга степен едни или други лингвистични методи, често пъти дори в комбинация по няколко.

Общо взето превес имат **аналитичните** по същество **методи**. Такива са, например, *семасиологичният метод*, *ономасиологичният метод*, *методът за морфеман анализ*, *методът за опозитивнокомпонентен анализ*, *синхронният контрастивен метод* и *синхронният типологичен метод*. Използват се, разбира се, и **синтетични** по същество **методи**, каквито са, например, *методът за полево структуриране* и *методът за установяване на функционална еквивалентност*.

Така например, при описанието на морфологичния резултатив в съвременния български език (2.2) се прилагат в комбинация и *семасиологичният метод* (т.е. подходът от форма към съдържание), и *ономасиологичният метод* (т.е. подходът от съдържание към форма), и *методът на морфемния анализ* при разглеждането на съответните резултативни словоформи в синтагматичен план, и

методът на опозитивно-компонентния анализ при разглеждането на морфологичния резултатив в парадигматичен план.

При уточняването на чешките функционални еквиваленти на българския морфологичен резултатив (3.1 и 3.2) се използват *методи на корпусната контрастивна лингвистика* (най-вече за работа с паралелни езикови корпуси) и *методът за установяване на чуждоезикова функционална еквивалентност* (с негова помощ се съставя т.нар. ветрило на функционалните чуждоезични еквиваленти на дадена единица от изходния език).

При опитите за моделиране на функционално-семантичните полета на резултативността поотделно в двата изследвани езика (2.3 и 3.3) се прилага както *методът за установяване на вътрешноезикова функционална еквивалентност*, така и *методът за полево структуриране*.

При типологично ориентирания синхронен контрастивен анализ на проектомоделите за функционално-семантични полета на резултативността в двата изследвани езика (на практика цялата трета глава, особено 3.4, също и 4.2) се комбинират *синхронният контрастивен и синхронният типологичен метод*.

В структурно отношение настоящият дисертационен труд съдържа освен задължителните за подобно научно съчинение *увод*, *същинско изложение*, *заключение* и *библиография* също и *резюме* на английски, руски и чешки език.

В увода след въстъпителните думи и мотивировката за избора на темата *«Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език»* за тема на дисертационния труд (0.1), се уточняват неговият обект и предмет (0.2), изясняват се неговите цели и задачи (0.3), посочват се прилаганите в него методи (0.4), описва се структурата му (0.5) и се предоставя информация и за източниците на ексцерпция на използвания в него илюстративен езиков материал (0.6).

В принципно важната в теоретичен план глава първа *«Изходни теоретични постановки, основни понятия и термини»* е представена в синтезиран вид теоретичната му база – структурализъм (1.1), пражки функционален структурализъм (1.2), теория за морфологичните категории (1.3), теория за граматикализацията (1.4), теория за функционално-семантичното поле (1.5), контрастивна лингвистика (1.6), транслатология (1.7) и типология (1.8).

В глава втора, озаглавена *«Морфологичният неренаративен активен индикативен резултатив в съвременния български език»*, след представения в синтезиран вид преглед на отнасящите се за резултатива научни възгледи в историята на българистката (2.1) се излагат нашите виждания по въпроса за същността на първия обект на нашето изследване – българския морфологичен резултатив като маркирана грамема «резултатив» на глаголната морфологична категория «вид на действието» (2.2.1), както и за неговото място в граматичната система на съвременния български език в синтагматичен (2.2.2) и в

парадигматичен план (2.2.3), от една страна, така и за неговото място във функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния български език (2.3), от друга страна.

В глава трета, озаглавена «*Функционални еквиваленти на българския морфологичен неренаративен активен индикативен резултатив в съвременния чешки език*», първо се разглеждат установените с помощта на някои методи на корпусната лингвистика различни чешки функционални еквиваленти на съответните български резултативни грамемии, с помощта на метода за установяване на преводна еквивалентност се съставят т.нар. ветрила на функционалните еквиваленти и съответно се предлага класификация и систематизация на функционалните еквиваленти на българския морфологичен неренаративен активен (3.1) и пасивен (3.2) индикативен резултатив в съвременния чешки език. След представения в синтезиран вид преглед на научните възгледи за резултатива в историята на бохемистиката (3.3.1) се предлага модел на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния чешки език, съпоставен със съответния български модел (3.3.2 и 3.3.3).

В заключението се отчита изпълнението на поставените пред дисертационния труд задачи и степента на постигане на преследваните в него основни и допълнителни цели (4.1), извеждат се основните резултати от типологично ориентирания синхронен контрастивен анализ на функционално-семантичните микрополета на резултативността в двата изследвани езика (4.2), и се изказват съображения за приносните моменти в него в теоретичен и приложен аспект (4.3), от една страна, както и за евентуалните перспективи за по-нататъшни проучвания в изследваната езикова област (4.4.), от друга страна.

Основни моменти от дисертационния труд са представени във вид на резюме на английски (5.1), руски (5.2) и чешки език (5.3).

Най-накрая, в библиографията, се привеждат ползваните източници (6.1), цитираната в дисертационния труд лингвистична литература (6.2) и списъкът с публикации на докторанта по темата (6.3).

Илюстративните езикови примери, използвани в дисертационния труд, са черпани от паралелните езикови корпуси InterCorp на Чешкия национален корпус (<http://www.korpus.cz/>) – основно от паралелния българо-чешки корпус (intercorp_bg), но при необходимост също така и от паралелния чешко-български корпус (intercorp_cs), както и от корпус SYN2010. В редица случаи (особено за илюстриране на някои максимално маркирани и по тази причина твърде рядко употребявани и съответно трудно откриваемы словоформи като тези на футурум екзактум и футурум екзактум претерити в българския език) са използвани и илюстративни примери както от Интернет, така и почерпани от живата речева практика – съответно от говоримия български и говоримия чешки език.

ГЛАВА ПЪРВА: ИЗХОДНИ ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ И ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ И ТЕРМИНИ

В глава първа са представени избирателно и в синтетичен вид отделни основни положения и постигнати резултати в определени лингвистични области, които се използват в дисертационния труд като негова изходна теоретична база. Успоредно с разглеждането на принципно важните за изследването теоретични постановки постепенно се изяснява и съдържанието на използваните в дисертационния труд основни понятия и термини предимно от по-общ характер. По-нататък, според нуждите на самото изложение постепенно на съответните места се въвеждат и допълнителни работни понятия и термини от по-специфичен, по-частен характер.

Изходните теоретични постановки, използвани в настоящия дисертационен труд, са свързани най-вече с направления и области в общото и славянското езикознание, каквито са структурализмът и структурната лингвистика (1.1), пражкият функционален структурализъм (1.2), морфологията и теорията за морфологичните категории (1.3), граматиката и теорията за граматикализацията (1.4), функционалната граматика и в частност теорията за полето (1.5), контрастивната лингвистика (1.6), транслатологията (1.7) и типологията (по-специално типологията на резултативните конструкции, 1.8).

От принципно значение за теоретичната база на дисертационния труд са най-вече структуралистките тези за *системно-структурния* и *знаковия характер езика* и дихотомии *език – реч, синтагматика – парадигматика, синхрония – диахрония*, наложеният от пражкия функционален структурализъм *функционален подход* към езиковите явления (Данчев 2001: 22; Чермак 2001: 81 – 82), формулираният от С. О. Карцевски *принцип за асиметричния дуализъм на езиковия знак* (Карцевски 1974: 30), *теорията за езиковите опозиции* и свързаната с нея *теория за маркираността*, адаптирани за нуждите на морфологията от Р. Якобсон (Якобсон 1932), акцентът върху *синхронните контрастивни изследвания* (Данчев 2001: 55), разработената на по-късен етап дихотомия *център – периферия в езика* (Данеш 1965: 1 – 6; Немец 1976; Чермак 2001: 104), *принципът* на А. И. Смирницки *за комбинирането на грамемните маркери* (Смирницки 1959 : 8 – 9), *функционалната граматика* и *теорията за полето* на А. В. Бондарко (Бондарко 1976, Бондарко 1984), приложена към българския език от И. Куцаров (Куцаров 1985), особено *концепцията* на И. Куцаров *за българската глаголна система* (Куцаров 1982, Куцаров 1985: 59 – 62, 1993: 49 – 57, Куцаров 1994: 153 – 168, Куцаров 2007: 230 – 231), формулираният от А. Людсканов *принцип на функционалните еквиваленти* (Людсканов 1969) и предложеното от А. Данчев *ветрило на функционалните еквиваленти* (Данчев

2001: 107), както и инспиративните идеи на В. П. Недялков във връзка с *типологията на резултативните конструкции* (Недялков 1983).

«Резултатив» в този дисертационен труд наричаме езикови формации (както граматични, така и лексикални), които означават – най-общо казано – **резултативни факти**. Както от типологична, така и от функционална гледна точка (при това не само с оглед на чуждоезичните, но и на вътрешноезиковите функционални еквиваленти) сред въпросните резултативни факти се открояват по-отчетливо следните случаи:

- 1) **продукт** или **креация**, представляващи **резултат** от предходно обикновено перфективно действие – ще го наричаме **резултативен продукт** или **резултативна креация**, а съответните езикови формации – **резултативен креатив** (евентуално с оглед на едно предполагаемо функционално-семантично поле на креативността) или **креативен резултатив** (с оглед на функционално-семантичното поле на резултативността), например: *сготвил е, засадил е, превел е, построил е* и др.под., както и *сготвен е, засаден е, преведен е, построен е* и др.под., но и *готвено* ‘сготвена храна; резултат от действието готвене’, *превод* ‘резултат от действието превеждане’, *постройка* ‘резултат от действието строене’ и др.под.;
- 2) **придобито състояние** и/или **положение** от предходно обикновено перфективно действие – ще го наричаме **резултативно състояние** и/или **положение**, а съответните езикови формации – **резултативен статив** (с оглед на функционално-семантичното поле на статалността) или **статален резултатив** (с оглед на функционално-семантичното поле на резултативността), например: *легнал е, настинал е, събудил е, окачил е, развил е, събуден е, качен е, развит е* и др.под.;
- 3) **придобито качество** от предходно обикновено перфективно действие – ще го наричаме **резултативно качество**, а съответните езикови формации – **резултативен квалитатив** (с оглед на функционално-семантичното поле на квалитативността) или **квалитативен резултатив** (с оглед на функционално-семантичното поле на резултативността), например: *прежълтял е, ослабнал е, подмладен е, киснат е* и др.под.;
- 4) **придобит** житейски, професионален и всякакъв друг подобен **опит**, **придобита компетентност**, **квалификация** и/или **експериенция** в резултат от предходни обикновено итеративни имперфективни действия – ще ги наричаме **резултативна експериенция**, а съответните езикови формации – **резултативен експериенциал** (евентуално с оглед на едно предполагаемо функционално-семантично поле на експериенциалността) или **експериенциален резултатив** (с оглед на функционално-семантичното поле на резултативността), например: *работил е, играл е, превеждал е, ходил е, ял е, спал е, седял е, живял е*, но и *гонен е* [само в смисъл ‘гонили са го (по принцип)’, а не в смисъл ‘гонят го (в момента)'], *бит е* [в смисъл ‘били са го

(по принцип)], лъган е [в смисъл 'лъгали са го (по принцип)], осъждан е [в смисъл 'вече са го съдили / осъждали; има издадени присъди'] и др.под..

Инвариантното значение на така дефинираните резултативни креации, състояния, качества и експерии може да се определи като **'резултат от действие / състояние'**. Това е и едно от нашите основания пред термина **«перфект»** да предпочетем термина **«резултатив»**. Вярно е, че терминът перфект е по-популярен в лингвистичната литература, но също така е вярно и това, че той е натоварен с много повече тълкувания (на практика във всеки един език, за който се твърди, че притежава перфект, съдържанието на това понятие е специфично, т.е. различно; много често се третира като темпорална грамема), включително и екстремно противоположни (срв. напр. *статален перфект* верзус *акционален перфект*), дори когато става въпрос за един конкретен език в един конкретен период от развитието му, поради което смятаме, че е терминологично по-малко подходящ.

От казаното дотук става ясно, че така дефинираният **«резултатив»** се припокрива частично както със статива, така и с квалитатива. Казано с други думи, **креативният резултатив**, **статалният резултатив** и **квалитативният резултатив** формират заедно с т.нар. **експерииенциален резултатив** обща надредна категория, наричана от нас **«резултатив»**.

Приведените по-горе примери за резултатив от типа на *сготвил е* и *сготвен е*, *развил е* и *развит е*, *подмладил е* и *подмладен е*, *бил е* и *бит е* и др.под. илюстрират т.нар. **«граматичен резултатив»**; по-точен в случая е терминът **«морфологичен резултатив»**, сегмент от чийто денотат всъщност е **основен обект на този дисертационен труд**. Другият представител на «граматичния резултатив» е **«синтактичният резултатив»** – различни синтактични конструкции от типа на *има + пасивен партиципиум* като, например, *има преведени пет страници* '1. превел съм пет страници; 2. някой ми е превел пет страници' и др.под. Както при статива и квалитатива, така и тук можем в определени случаи да говорим и за **«лексикален резултатив»** (например, не само департиципални адективи като *зрял*, *закостенял*, *наситен*, *потиснат* и др.под., но и техни деривати – например, производни субстантиви като *зрялост*, *закостенялост*, *наситеност*, *потиснатост* и др.под.). В нашето изложение типологично-транслатологичният по същество термин **«морфологичен резултатив»** се употребява като синоним на граматичния (морфологичния) термин **«резултативна грамема»** или **«грамема «резултатив»»**. Според нас именно граматичният резултатив (главно морфологичният резултатив, т.е. маркираната грамема «резултатив» на резултативната морфологична категория, но – при липса на морфологичен резултатив – също така и синтактичният резултатив) изгражда ядрото на функционално-семантичното микрополе на резултативността, докато, например, различните лексикални резултативи принадлежат на неговата периферия.

ГЛАВА ВТОРА: МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

2.1 МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ В СПЕЦИАЛИЗИРАНАТА БЪЛГАРИСТИЧНА ЛИТЕРАТУРА

След изясняването на теоретичната база на дисертационния труд е логично следващата задача да бъде един *кратък преглед и обобщение на изследванията по въпроса за морфологичния резултатив в специализираната българистична литература* (0.3).

В изпълнение на тази задача се проследяват лутанията на българистичната лингвистична мисъл и по-важните граматични концепции, играли роля особено при интерпретирането на морфологичния резултатив и определянето на неговото място в граматичната система на съвременния български език през периода от излизането на първите граматика на българския език през 1835 г. до наши дни². Ако се възползваме от оригиналното твърдение на И. Куцаров, «*българското езиковедство страда от «темпорална болест» от самото си раждане*» (Куцаров 2007: 205) едва ли не през целия този почти двувекоевен период. И тъй като въпросният период е прекалено дълъг, позволили сме си да го разделим на няколко подпериода³, отчитащи принципно важни и дори повратни за разкриването и структурирането на глаголната система събития в езиковедската българистика⁴: българистичните граматични трудове от XIX век (2.1.1), българистичните граматични трудове от първата половина на XX век (2.1.2), трудовете на Л. Андрейчин (2.1.3), българистичните граматични трудове от шестдесетте до средата на осемдесетте години на XX век (2.1.4) и българистичните граматични трудове от средата на осемдесетте години на XX век до наши дни (2.1.5).

Продължителният процес на структуриране на българската глаголна парадигма в темпорален и модален аспект е финализиран в трудовете на Л. Андрейчин (Андрейчин 1938 / 1976, Андрейчин 1944, Андрейчин 1953, Андрейчин

² За по-подробна информация по въпроса вж. задълбочените критични обзори на В. Маровска и И. Куцаров (Маровска 2005: 32-93; Куцаров 2007: 205 – 244).

³ С едно отклонение тук сме се възползвали от предложената от В. Маровска периодизация (Маровска 2005: 32, 32 – 93); различието се изразява в разделянето на последния в нейната монография подпериод на два по-кратки. Според нас разграждането на традиционната българска деветграмемна темпорална категория от И. Куцаров в средата на осемдесетте години на три самостоятелни глаголни морфологични категории е достатъчно повратен момент в историята на езиковедската българистика, че да бележи края на един и началото на друг неин подпериод.

⁴ В тази връзка не можем да не припомним думите на Х. Първев, че «*днешната книжовна българска темпорална система не е била твърде лесно разкрита от авторите на български граматика*» (Първев 1969: 3; Първев 1975: 190).

1956, Андрейчин 1957 / 1976), инспирирали следващите поколения езиковеди-българисти за по-нататъшни научни търсения и открития. Специално място сред тях заема И. Куцаров с това, че доразвива концепцията на Л. Андрейчин за глаголната система и я издига на теоретично по-високо равнище. В редица свои трудове (Куцаров 1982, Куцаров 1985: 59 – 62, 1993: 49 – 57, Куцаров 1994: 153 – 168, Куцаров 2007: 230 – 231) той категорично възразява срещу традиционната българска деветграмемна темпорална система и аргументирано доказва, прокарва и последователно поддържа тезата, че *«българският език не притежава сложна категория време или пък много глаголни времена, а цяла редица граматикализирани значения, а оттам и много глаголни морфологични категории»* (Куцаров 2007: 231). В неговата концепция, приета за теоретична база на настоящия дисертационен труд, прекалено сложната традиционна деветграмемна темпорална категория е разложена на три по-малки и самостоятелни глаголни морфологични категории – на: (1) триграмемната категория «*време*» с грамемите «минало време», «сегашно време» и «бъдеще време», (2) двуграмемната категория «*вид на действието*» с грамемите «результатив» и «нерезультатив» и (3) двуграмемната категория «*таксис / относителност*» с грамемите «зависим таксис» и «независим таксис». За разлика от И. Куцаров, който дефинира категорията «*вид на действието*» като «*отношение на действие и резултат от действие (в един и същ ориентационен момент)*» (Куцаров 2007: 190 – 191), В. Маровска дефинира същата категория, наречена от нея «*категория на перфекта*», по твърде оригинален начин като «*отношение на говорещото лице към глаголното лице*» (Маровска 2005: 183); и двамата обаче категорично отричат темпоралния характер грамемите «перфект», «плюсquamперфект», «футурум екзактум» и «футурум екзактум претерити», традиционно представяни за темпорални.

В терминологично отношение в дисертационния труд са предпочетени използваните в концепцията на И. Куцаров термини с оглед на следните съображения:

1. Традиционната употреба на термина «перфект» като название на темпорална грамема (отбелязана и от самата В. Маровска), при това със семантичен признак '*действие*', го прави неподходящ за означаване на нетемпорална по своя характер грамема със семантичен признак '*резултат от действие*' или '*результативен факт*' (в развит вид: '*результативен продукт, резултативно състояние, резултативно качество, резултативна компетентност*').
2. Смятаме за уместно морфологичната категория и маркираната ѝ грамема да бъдат терминологично разграничени – така, както е, например, в концепцията на И. Куцаров (морфологична категория «*вид на действието*» с маркирана грамема «результатив»).
3. Ако думите «резултат», «результативен» и «результативност» са терминологично неподходящи заради «*обикновения си, житейски смисъл*» (Маровска 2005: 63

– 64), то според нас до голяма степен същото важи и за думите «перфект», «перфектен» и «перфектност», пък и за доста други притежаващи както нетерминологична, така и терминологична употреба думи.

4. Имайки предвид тези съображения, не виждаме пречка на думата «резултатив» да бъде придадено специфично значение и то да бъде дефинирано, а думата да бъде терминологизирана.

2.2 МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ И НЕГОВОТО МЯСТО В ГРАМАТИЧНАТА СИСТЕМА НА СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

След направения кратък преглед на изследванията по въпроса за морфологичния резултатив в специализираната българистична литература и избора на адекватни според докторанта научна концепция и терминологичен апарат вниманието се насочва към първия основен обект на дисертационния труд, а именно към морфологичния неренаративен индикативен резултатив в съвременния български език.

2.2.1 МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ КАТО МАРКИРАНА ГРАМЕМА «РЕЗУЛТАТИВ» НА ГЛАГОЛНАТА МОРФОЛОГИЧНА КАТЕГОРИЯ «ВИД НА ДЕЙСТВИЕТО»

Често употребяваните в дисертационния труд термини «морфологичен резултатив» и «грамема «резултатив»» означават едно и също понятие от гледна точка съответно на типологията и на морфологията, т.е. на морфологичния резултатив се гледа като на маркирана грамема «резултатив» на двуграемната морфологична категория «вид на действието». От своя страна тя е една от трите самостоятелни глаголни морфологични категории, на които И. Куцаров разлага традиционната деветграмемна темпорална категория в съвременния български език.

Семантичното съдържание на категорията «вид на действието» се основава върху отношението между действие и резултат от действие в един и същ ориентационен (или по-добре резултативен) момент и се гради върху формално-семантичната привативна опозиция ‘резултативност’ : ‘нерезултативност’. В рамките на категорията се противопоставят две грамемни с еднородно съдържание – една немаркирана и една маркирана.

- 1) Маркираната грамема «резултатив» сигнализира резултат от действие, актуален в най-близкия следващ във времето ориентационен (резултативен) момент. Тя е маркирана както в плана на съдържание (в семантично отношение) със значението ‘резултативност’ (разбирано като ‘резултативен продукт, резултативно състояние, резултативно качество или резултативна компетентност’), така и в плана на изразяване (във формално

отношение) с комбинацията <аористна морфема> / <аористна основа> + <морфема -л-/-н-/-т-> + <спомагателен глагол **съм**>, която ще наричаме «комплексен маркер» или «комплексен формален показател».

- 2) Немаркираната **грамема «нерезултатив»** в общото си системно обусловено значение '*нерезултативност*' сигнализира липса на данни за действие или резултат от действие, а в главното си значение '*акционност*' изразява действие (с оглед на това бихме могли да я обозначим и с термина «**акционал**»).

Споменатите **актуализационни** (според терминологията на И. Куцаров) или **резултативни** (според терминологията на Г. Герджиков) **моменти** са четири: *сегашен, минал, бъдещ* и *бъдещ спрямо минал* (Куцаров 2007: 249 – 252).

Следва анализ на морфологичния неренаративен индикативен резултатив в съвременния български език първо в синтагматичен (2.2.1), а след това и в парадигматичен план (2.2.2).

2.2.2 МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ В СИНТАГМАТИЧЕН ПЛАН

Конкретната задача, която се решава тук, е формулирана най-общо като **анализ на морфологичния неренаративен индикативен резултатив от синтагматична гледна точка** и специфицирана като *описание на съответните словоформи на морфологичния резултатив, дистрибутивен анализ на морфемите в техния състав и съответно екземплификация на морфологичния резултатив* като маркирана грамема «резултатив» на глаголната морфологична категория «вид на действието» в съвременния български език. При нейното решаване към няколко резултативно корелативни двойки словоформи от типа *лъже* : *лъгал* е се прилагат както поотделно, така и в комбинация **семасиологичният метод** (т.е. подходът от форма към съдържание) и **ономасиологичният метод** (т.е. подходът от съдържание към форма), от една страна, и **методът на дистрибутивния анализ** на морфемите в състава резултативните словоформи, от друга страна, като се правят съответните изводи.

В крайна сметка от синтагматична гледна точка всички **резултативни словоформи** в съвременния български език са сложни, т.е. **аналитични** – в състава им влиза и *пълнозначен*, и *спомагателен* глагол. Като спомагателен глагол в тях функционира глаголът **съм**; неговите форми експлицират значенията на темпоралните, таксисните, модалните, преизказните, статусните, персоналните и нумералните грамем, а в част от случаите и на родовите грамем. Пълнозначният (или спрегаемият) глагол е представен в състава на активните резултативни форми от *миналото свършено деятелно причастие* на *-л*, а в състава на пасивните резултативни форми – от *миналото свършено страдателно причастие* на *-н-/-т-*; миналото свършено причастие (наричано още аористно) – било то деятелно (активно) или страдателно (пасивно) – експлицира

значенията на залоговите, нумералните, родовите и аспектните грамемии. Следователно, при изразяването на значението на нумералните грамемии наблюдаваме проява на редувантност във всички резултативни словоформи, а при изразяването на значението на родовите грамемии – само в част от словоформите (в тези, при които и спомагателният глагол е представен от причастие).

Що се отнася до значението на резултативната грамема, обикновено се твърди, че то бива експлицирано от аористното причастие или т.нар. актуализирана аористна основа (и по-специално от комбинацията <аористна морфема> / <аористна основа> + <морфема -л-//н-/-т-> – Куцаров 1985: 100, 1994: 164, 2007: 250, но също и Маровска 2005: 96). Според нас комплексният маркер <аористна морфема> + <морфема -л-//н-/-т-> наистина експлицира значението 'резултативност', но в по-широк диапазон – не само на морфологичния резултатив, но и на други типологично различни от него резултативи (например, на лексикалния, на синтактичния и др.под.), т.е. той е основният маркер на функционално-семантичното микрополе на резултативността, чието ядро всъщност е изградено от грамемата «резултатив» (2.3). Смятаме за неслучаен факта, че задължителен компонент на резултативните морфологични форми е не само аористното причастие на пълнозначния глагол, но и форма на спомагателния глагол. Това съображение ни навежда на мисълта, че за маркер специално на морфологичния резултатив (т.е. на грамемата «резултатив») трябва да бъде приета разширената комбинация <аористна морфема> / <аористна основа> + <морфема -л-//н-/-т-> + <спомагателен глагол съм>. До същия извод преди нас стига и В. Маровска (Маровска 2005: 95, 227).

От облигаторността на аористното причастие в състава на резултативните форми пък следва и облигаторността на експлицитното изразяване на значенията на съответните родови грамемии. Признакът 'резултативност', експлицитно изразен с маркер на резултативната грамема, предполага и експлициране на признака 'родовост' с маркер на родовите грамемии. Обратното обаче не важи, тъй като в рамките на глаголната парадигма значенията на родовите грамемии се експлицират и в словоформите както от ренаративната, така и от конклузивната парадигма, а не всички от тях са резултативни.

2.2.3 МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ В ПАРАДИГМАТИЧЕН ПЛАН

Решаваната в тази подглава задача е конкретизирана като семасиологично-ономасиологично описание и опозитивен структурно-системен анализ на взаимоотношенията между грамемата «**резултатив**» на глаголната морфологична категория «*вид на действието*» и грамемите на останалите морфологични и лексикално-граматични категории на българския глагол, от една страна, и съответна екземплификация на разглежданите словоформи от

результативната парадигма, от друга страна. Последователността, в която се разглеждат резултативните словоформи, е в посока от минимална към максимална морфологична маркираност. Най-слабо маркирани **результативни** словоформи се оказват словоформите от типа **лъгал е** за трето лице единствено число мъжки род на афирмативния неренаративен активен индикативен нерелативен резултативен презенс, противопоставящи се на съответните **нерезультативни (акционни)** словоформи от типа **лъже**. Тръгва се от словоформата минимално маркираната резултативна словоформа **лъгал е** и постепенно към значението '**результативност**' се добавят и съответно екземплифицират едно по едно и други граматикализирани в българския език глаголни значения – значенията на морфологичните категории «число» (2.2.3.1), «род» (2.2.3.2), «лице» (2.2.3.3), «статус» (2.2.3.4), «време» (2.2.3.5), «таксис» (2.2.3.6), «залог» (2.2.3.7) и на лексикално-граматичната категория «аспект» (2.2.3.8) (на този етап без значенията на морфологичните категории «вид на изказването» и «наклонение») –, докато в крайна сметка за 3. лице единствено число мъжки род ренаративно и модално немаркираната **результативна парадигма на глагола** в съвременния български език се изгради в следния схематичен вид:

НЕРЕНАРАТИВЕН ИНДИКАТИВ НА РЕЗУЛТАТИВА				
«АСПЕКТ»	ИМПЕРФЕКТИВ		ПЕРФЕКТИВ	
«ЗАЛОГ» →	АКТИВ	ПАСИВ	АКТИВ	ПАСИВ
«ТАКСИС» + «ВРЕМЕ» ↓		ПАРТИЦИПАЛЕН / РЕФЛЕКСИВЕН ↓		ПАРТИЦИПАЛЕН / РЕФЛЕКСИВЕН ↓
ПРЕТЕРИТ	∅	∅	∅	∅
НЕРЕЛАТИВЕН ПРЕЗЕНС	пил е	пит е / пил се е 'пили са го'	изпил е	изпит е / изпил се е 'изпили са го'
НЕРЕЛАТИВЕН ФУТУРУМ	ще е/бъде пил	ще е/бъде пит / ще се е пил 'ще са го пили'	ще е/бъде изпил	ще е/бъде изпит / ще се е изпил 'ще са го изпили'
РЕЛАТИВЕН ПРЕЗЕНС	бе(ше) пил	бе(ше) пит / бе(ше) се пил 'бяха го пили'	бе(ше) изпил	бе(ше) изяден / бе(ше) се изял 'бяха го изпили'
РЕЛАТИВЕН ФУТУРУМ	щеше да е/бъде пил	щеше да е/бъде пит / щеше да се е пил 'щяха да са го пили'	щеше да е/бъде изпил	щеше да е/бъде изпит / щеше да се е изпил 'щяха да са го изпили'

Прави впечатление, че (1) претеритът не разполага със собствени словоформи в сферата на резултативността, както и това, че за сметка на това (2)

именно резултативът компенсира липсата на самостоятелна употреба на перфектива в нерезултативен презенс.

Във връзка с отношението между грамемата «**резултатив**» и членовете на категорията «**аспект**» докторантът се разграничава от становището на такива езиковеди като, например, Ю. С. Маслов, В. Станков, Ц. Младенов, С. Иванчев и др., които обвързват т.нар. статален перфект (т.е. резултатива) със свършения вид. В това отношение се изказва съгласие с твърденията на техните опоненти в лицето на И. Куцаров, В. Маровска и др., които смятат, че подобна теза е несъстоятелна. Макар грамемата «**резултатив**» да се реализира най-често при перфективите, в съвременния български език не са изключение и случаите, в които се употребяват резултативни словоформи и на имперфективи. Особено характерна такава употреба е т.нар. експериментален резултатив, образуван именно от имперфективи (често в итеративна употреба), например: *Вече е лежал в затвора; Колко пъти е бягал от училище; Никога никого не е подвеждал* и др.под.

2.2.4 НЕУТРАЛИЗАЦИИ И ТРАНСПОЗИЦИИ ПРИ МОРФОЛОГИЧНИЯ РЕЗУЛТАТИВ

В дисертационния труд се взема отношение и към езиковите явления *неутрализация* и *транспозиция*, доколкото те засягат резултативността.

Като се отчита ролята на контекста, разглеждат се прояви и на факултативна, и на облигаторна **неутрализация** както на самата резултативност, така и на други морфологични опозиции в сферата на резултативността.

При **резултативната неутрализация** наблюдаваме употреба на словоформи на немаркираната грамема «нерезултатив» вместо словоформи на маркираната грамема «резултатив» на морфологичната категория «вид на действието», например:

- a) презенс вместо резултативен презенс: *(Досега) тя винаги ни **помага*** [вм. **е помагала**] *за всичко; (Досега) винаги / Цял живот ме **обвиняват*** [вм. **са ме обвинявали**] *в липса на отговорност;*
- b) футурум вместо резултативен футурум: *До довечера **ще подреда*** [вм. **ще съм подредил**] *стаята си;*
- c) релативен презенс вместо релативен резултативен презенс: *До този ден той всеки път я **поздравяваше*** [вм. **беше поздравявал**] *любезно;*
- d) релативен футурум вместо релативен резултативен футурум: *Дотогава тя **щеше да забрави*** [вм. **щеше да е забравила**] *неприятната случка.*

От останалите типове неутрализации в сферата на резултативността са разгледани главно темпоралните и/или таксисните неутрализации.

Доколкото в сферата на резултативността темпоралната морфологична категория е редуцирана до двуграемна с членове немаркираната грамема

«презенс» и маркираната грамема «футурум», **темпоралната неутрализация** се свежда до употреба на:

- a) резултативен презенс вместо резултативен футурум: Ако не внимаваш, след малко баницата е изгоряла [вм. ще е/бъде изгоряла]; Сега много се обичат, но – помни ми думата – няма да мине година и те вече са разведени [вм. ще са/бъдат разведени];
- b) релативен резултативен презенс вместо релативен резултативен футурум: Вчера го видях качен на прозореца. Още малко – и беше скочил [вм. щеше да е/бъде скочил] долу; Ако бъдех признат за виновен, бях изправен [вм. щях да съм/бъда изправен] пред възможността от четири години затвор (Google.bg).

За разлика от разгледаните синтактични позиции, в които темпоралната неутрализация е факултативна, има и синтактични позиции (например, в темпорални, условни и някои други адвербиални подчинени изречения, както и в атрибутивни подчинени изречения), в които тя е облигаторна, при това в сферата както на нерезултативността, така и на резултативността:

- a) резултативен презенс във функция на резултативен футурум: Какво ще правим, ако утре вече е/бъде заминал?; Няма да се изненадам, ако утре вече бъда уволнен (Google.bg).
- b) релативен резултативен презенс във функция на релативен резултативен футурум: Какво щях да правя, ако още на другия ден бъдех изгонен? Ако бъдех признат за виновен, бях изправен [вм. щях да съм/бъда изправен] пред възможността от четири години затвор (Google.bg).

Таксисните неутрализации в сферата на резултативността са аналогични на тези в сферата на нерезултативността. В имплициращ релативност контекст на просто изречение или на главно изречение в състава на сложно изречение таксисната неутрализация би могла да бъде факултативна, например:

- a) резултативен презенс вместо релативен резултативен презенс: Легнал съм [вм. Бях легнал] аз вчера на дивана, сладко-сладко си похърквам [вм. си похърквах] и изведнъж звънецът на вратата ме стресна;
- b) резултативен футурум вместо релативен резултативен футурум: Една година по-късно ще съм завършил [вм. щях да съм завършил] университета.

Верижни неутрализации се наблюдават най-често, разбира се, при морфологично най-маркираните грамемни. Например, употреба на резултативен презенс вместо резултативен футурум, а той – вместо релативен резултативен футурум: Тогави си мислех, че до една година съм приключил [вм. ще съм приключил] [вм. щях да съм приключил] с всичко.

Морфологичните неутрализации се разглеждат като проява на закона за езикова икономия. В резултат от прилагането им морфологично най-маркираните грамемни се оказват и с най-ниска фреквентност. В това отношение резултативните грамемни не представляват никакво изключение – с най-висока фреквентност е

релативният презенс като минимално маркирана резултативна грамема, докато по-маркираните резултативни грамеми имат много по-ниска фреквентност.

Що се отнася до проявите на **транспозиция** при резултатива, те не са особено характерни, но все пак се срещат. Доколкото предмет на настоящия дисертационен труд е морфологичният неренаративен индикативен резултатив, представени са само транспозиции на темпорално и таксисно маркирани резултативни грамеми.

Като такъв тип транспозиция се определя, например, употребата на резултативен футурум вместо резултативен презенс в т.нар. ехо-въпроси, за да се изрази възможен резултат от действие и да се подчертае неуместността на първия въпрос (срв. Ницолова 2008: 309): – *Кой го е подредил така? – Че кой **ще** го **е подредил*** [вм. *кой го е подредил*? *Сам се подредил – паднал от колелото.*

Типичен пример за транспозиция на таксисно маркирания резултатив е употребата на:

- a) релативен резултативен презенс (т.е. плусквамперфект) за припомняне вместо резултативен презенс (т.е. перфект): *Кой **беше превел*** [вм. *е превел*] *този роман?* (срв. и Ницолова 2008: 303);
- b) релативен резултативен футурум (т.е. футурум екзактум претерити) за припомняне вместо резултативен футурум (т.е. футурум екзактум): *Кога **щеше да е/бъде завършил*** [вм. *ще е/бъде завършил*] *следването си?*

2.3 МОРФОЛОГИЧНИЯТ РЕЗУЛТАТИВ И НЕГОВОТО МЯСТО ВЪВ ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНОТО ПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА В СЪВРЕМЕННИЯ БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

След като в 2.2 се определя мястото на морфологичния неренаративен индикативен резултатив в граматичната система на съвременния български език, в 2.3. се търси и неговото място във функционално-семантичното поле на резултативността.

Морфологичният резултатив се определя като единственото морфологично езиково средство в съвременния български език за изразяване на значението ‘резултативност’. В този смисъл на него се гледа като на **ядрен резултатив**, т.е. като на резултатив, представляващ микроядрото на функционално-семантичното микрополе на резултативността.

Важна особеност на българския морфологичен резултатив е това, че той обхваща и двете грамеми на морфологичната категория «зalog» – както немаркираната грамема «актив» (срв., например, нерезултативния актив *лекува* и резултативния актив *лекувал е*), така и маркираната грамема «пасив» (срв., например, нерезултативния рефлексивен пасив *лекува се* и резултативния рефлексивен пасив *лекувал се е*; що се отнася до партиципиалния пасив, той според нас е резултативно индиферентен – например, в един контекст

словоформата **лекуван е** може да бъде употребена като резултативна, т.е. със значение ‘лекували са го’, а в друг контекст – като акционална, т.е. със значение ‘лекуват го’). Възможностите за пасивизация на актива (например, **Превел съм текста / Преведох текста** → **Текстът е преведен**) и съответно за активизация на пасива (например, **Текстът е преведен** → **Превел съм текста / Преведох текста**), т.е. за трансформация на актива в пасив и обратно, са изключително широки. Както и да сменяме диатезата, и в двата случая резултативността е изразявана с морфологично средство. За разлика от българския език, който разполага както с **активен резултатив** (от типологична гледна точка **субектен** или **агентивен резултатив**), така и с **пасивен резултатив** (от типологична гледна точка **обектен** или **пациентивен резултатив**), има езици (един от тях е и чешкият език), за които е по-лесно да изразяват значението ‘резултативност’ в рамките на пасива, отколкото на актива. С оглед на това се изказва предположение, че пасивизацията би могла да се окаже доста успешна транслационна стратегия за предаване на значението ‘резултативност’.

И доколкото в 2.2. микроядрото на функционално-семантичното микрополе на резултативността е достатъчно детайлно очертано в сферата на неренаративния индикативен резултатив, обект на дисертационния труд, по-нататък в 2.3 се очертава в основни линии и неговата периферия. Разглеждат се някои евентуални вътрешноезикови релации и трансформации на морфологичния резултатив. По този начин с тяхна помощ се установяват вътре в самия български език и негови евентуални функционални еквиваленти, които са наречени **периферни резултативи** и които се търсят на морфологично, синтактично и лексикално ниво. Именно те оформят периферията на резултативното функционално-семантично микрополе. Съображения от техническо естество налагат установените в съвременния български език периферни резултативи тук да бъдат само изброени и екземплифицирани:

А. МОРФОЛОГИЧНИ ПЕРИФЕРНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Нерезултатив (акционал) вместо резултатив – например, претерит вм. морфологичен резултатив в презенс (без лексикална подмяна): срв. **Дойдох** за помощ и **Дошъл съм за помощ**;
2. Нерезултатив (акционал) вм. резултатив – например, нерезултативен презенс вм. морфологичен резултатив в презенс (при лексикална подмяна): срв. **Лежа на тревата** и **Легнал съм на тревата**.

В. СИНТАКТИЧНИ ПЕРИФЕРНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Субстантивен синтактичен експериенциален резултатив (**съм** + девербален номен агентис) вм. експериенциален морфологичен резултатив: срв. **Не съм убиец** и **Не съм убивал**;
2. Адекватен синтактичен нерезултативен квалитатив (**съм** + непроизведен адекватив) вм. квалитативен морфологичен резултатив: срв. **Съвсем съм черен** и **Съвсем съм почернял**;

3. Субстантивен синтактичен квалитативен резултатив (съм + департиципиален номен атрибутивум) вм. квалитативен морфологичен резултатив: срв. *Голям страдалец съм и Много съм страдал*, както и *Цял живот съм галеник на съдбата* и *Цял живот съм гален от съдбата / Съдбата цял живот ме е галила*;
4. Синтактичен субектнопосесивен креативен резултатив, т.е. Н-посесивен резултатив (*има* + пасивен партиципиум) вм. морфологичен резултатив: срв. *Имам решена само една задача* и *Решил съм само една задача*;
5. Субстантивен синтактичен субектнопосесивен креативен резултатив, т.е. субстантивен Н-обектнопосесивен резултатив (*има* + номен пациентис): срв. *Имам обещание за подкрепа* и *Обещали са ми / Обещана ми е подкрепа*.

С. ЛЕКСИКАЛНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Департиципиални адекватни лексикални резултативи от типовете *пострадал(ият)* и *ранен(ият)*;
2. Департиципиални субстантивни лексикални резултативи – номина атрибутива от типовете *страдалец – страдалка* и *избраник – избраница*;
3. Департиципиалноадекватни абстрактни субстантивни лексикални резултативи – номина есенди от типовете *отпадналост*, *потиснатост* и *притеснение*;
4. Департиципиалноадекватни адвербални лексикални резултативи от типовете *отпаднало* и *притеснено*;
5. Департиципиални субстантивни лексикални креативни резултативи – номина пациентис от типовете *обещание*, *откритие*, *цапаница* и др.под.;
6. Други девербални субстантивни лексикални креативни резултативи – номина пациентис от типовете *подарък*, *доставка*, *печено* и др.под.;
7. Девербални субстантивни лексикални експериенциални резултативи – номина агентис от типовете *водач*, *спасител*, *лъжец* и др.под.;
8. Лексикални вербални резултативи (резултативни глаголи) – както общорезултативни глаголи като *завързвам – завържа*, така и специалнорезултативни глаголи като *развързвам – развържа*, *овързвам – овържа*, *навързвам – навържа* и др.под.;
9. Лексикални вербални стативи (т.е. статални глаголи в морфологичен нерезултатив) вм. вербални лексикални нестативи (т.е. моторни / динамични глаголи в морфологичен резултатив: срв. *седя*, *лежа*, *стоя*, *вися* и *седнал съм*, *легнал съм*, *застанал съм*, *увиснал съм*);
10. Лексикални адекватни нерезултативни квалитативи като *стар*, *черен*, *студен* вм. съответните активни или пасивни департиципиални адекватни резултативни квалитативи *остарял* и *състарен*, *почернял* и *начернен*, *изстудил се* и *изстуден* и др.под.

2.4 ОСНОВНИ ИЗВОДИ

Направеният в глава втора лингвистичен анализ на българския морфологичен неренаративен индикативен резултатив в синтагматичен и парадигматичен аспект (2.2), както и установените в последствие негови функционално еквивалентни периферни резултативи (2.3) водят до следните няколко основни извода:

1. Съвременният български език разполага:
 - a) с ясно оформено **МОНОЦЕНТРИЧНО ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНО МИКРОПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА С МИКРОЯДРО ГРАМЕМАТА «РЕЗУЛТАТИВ»**, т.е. със системно оформен ядрен морфологичен резултатив, характерен по принцип за всички глаголи;
 - b) както и със сравнително добре представена периферия от редица морфологични, синтактични и лексикални резултативи.
2. В следствие от това той разполага и с ясно оформено **МОНОЦЕНТРИЧНО ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНО МАКРОПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА С МАКРОЯДРО ГЛАГОЛНАТА МОРФОЛОГИЧНА КАТЕГОРИЯ «ВИД НА ДЕЙСТВИЕТО»**, обхващаща – поне в сферата на актива – на практика цялата глаголна лексика.
3. В структурно-типологично отношение българският морфологичен резултатив е аналитичен.
4. Прави впечатление явното предпочитание на българския език:
 - a) към ауксилиара (спомагателния глагол) *съм*, от една страна;
 - b) а също и към партиципиумите (и активни, и пасивни), от друга страна.

ГЛАВА ТРЕТА: ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА БЪЛГАРСКИЯ МОРФОЛОГИЧЕН РЕЗУЛТАТИВ В СЪВРЕМЕННИЯ ЧЕШКИ ЕЗИК

В глава трета се решават задачите, свързани с втората част от заглавието на дисертационния труд, а именно с функционалните еквиваленти на българския морфологичен неренаративен индикативен резултатив в съвременния чешки език.

Първият кръг от задачи се състои в уточняване, анализ, класификация, систематизация и екземплификация на потенциалните функционални еквиваленти на българския морфологичен неренаративен активен (3.1) и пасивен (3.2) индикативен резултатив в съвременния чешки език и съставяне на техните т.нар. функционалноеквивалентни ветрила.

Преводният функционален еквивалент с най-висока или сравнително висока фреквентност е наричан *доминантен функционален еквивалент*, а останалите – *допълнителни функционални еквиваленти*. Допълнителен функционален

еквивалент с фреквентност, която е достатъчно висока, за да не бъде пренебрегната, е наричан *основен допълнителен функционален еквивалент*, а допълнителен функционален еквивалент с твърде ниска, почти нулева фреквентност – *периферен допълнителен функционален еквивалент* (Данчев 2001: 107, 166).

В случаите, когато поради една или друга причина е било невъзможно да бъдат екземплифицирани някои от потенциалните чешки функционални еквиваленти на едни или други български резултативни словоформи и, следователно, да бъдат съставени съответните пълни **функционалноеквивалентни ветрила**, се прилага принципът на аналогията, т.е. допълването по аналогия на вече частично изградени функционалноеквивалентни ветрила на резултативни словоформи на даден глагол. Например, ако в българо-чешкия паралелен корпус като чешки функционални еквиваленти на резултативната словоформа **свикнал съм** са регистрирани словоформите (1) **zvykl jsem si** и (2) **jsem zvyklý**, а на резултативната словоформа **свикнал си** – словоформите (1) **jsi zvyklý** и (2) **máš ve zvyku**, техните по-пълни функционалноеквивалентни ветрила се съставят чрез добавяне по аналогия на липсващите функционални еквиваленти:

ВЕТРИЛО № 1	
свикнал съм	1. zvykl jsem si
	2. jsem zvyklý
	3. MÁM VE ZVYKU

ВЕТРИЛО № 2	
свикнал си	1. ZVYKL SIS
	2. jsi zvyklý
	3. máš ve zvyku

И отново поради съображения от техническо естество на съответните места са представяни само фрагменти от *ветрилата с чешките функционални еквиваленти на отделни български резултативни словоформи*, интересни поради една или друга причина, а след обобщението на резултатите от анализа на конкретните резултативни функционалноеквивалентни ветрила се представя и инвариантно резултативно функционалноеквивалентно ветрило с чешките функционални еквиваленти на съответната българска резултативна грамема.

Както се вижда от приведените по-горе примери, **конкретното резултативно функционалноеквивалентно ветрило** представлява комбинация от изходната резултативна словоформа и парадигмата на нейните чуждоезични функционални еквиваленти.

Т.нар. **инвариантно резултативно функционалноеквивалентно ветрило** с чешките функционални еквиваленти на съответната българска резултативна грамема представлява своеобразно обединение на установените конкретни работни функционалноеквивалентни ветрила на десетки и дори стотици български глаголни словоформи в неренаративен индикативен резултатив. В

опростен вид инвариантното резултативно функционаноеквивалентно ветрило изглежда по следния начин:

**ИНВАРИАНТНО ВЕТРИЛО С ЧЕШКИ ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ
НА ДАДЕНА БЪЛГАРСКА РЕЗУЛТАТИВНА ГРАМЕМА
В НЕЙНОТО ГЛАВНО / ОБЩО ЗНАЧЕНИЕ**

Б Г	ЧЕШКИ ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ				ЕКЗЕМПЛИФИКАЦИЯ	
	Транслатологична информация		Лингвистична информация			
			по-обща	конкретизирана		
* РЕЗУЛТАТИВНА ГРАМЕМА *	ДОМИНАНТНИ	МОРФОЛОГИЧНИ	конкретен тип	→	пример	
			конкретен тип	→	пример	
		СИНТАКТИЧНИ	конкретен тип	→	пример	
			конкретен тип	→	пример	
	ДОПЪЛНИТЕЛНИ	ОСНОВНИ	МОРФОЛОГИЧНИ	конкретен тип	→	пример
			конкретен тип	→	пример	
		СИНТАКТИЧНИ	конкретен тип	→	пример	
			конкретен тип	→	пример	
		ПЕРИФЕРНИ	МОРФОЛОГИЧНИ	конкретен тип	→	пример
			конкретен тип	→	пример	
	СИНТАКТИЧНИ	конкретен тип	→	пример		
		конкретен тип	→	пример		
ЛЕКСИКАЛНИ	конкретен тип	→	пример			
	конкретен тип	→	пример			

Ограниченият обем на автореферата не позволява при всички следени български неренаративни индикативни резултативни грамемии да бъдат привеждани работните функционаноеквивалентни ветрила на конкретни резултативни словоформи и още по-малко съответните твърде големи и комплицирани инвариантни резултативни функционаноеквивалентни ветрила. Поради това – както и с цел по-добро онагледяване – тук се посочат само няколко примерни конкретни българо-чешки резултативни функционаноеквивалентни ветрила на словоформи на максимално немаркирания резултативен презенс:

1. (Вече) е разтребил (Ø / стаята)
- 1) (Už) **uklidil** (Ø / pokoj)
 - 2) (Už) **má** (Ø / v pokoji) **uklizeno**
 - 3) (Už) **má pokoj uklizen(ý)**
 - 4) (Jeho) pokoj (už) **je uklizen(ý)**
 - 5) (Jeho) pokoj (už) **byl uklizen**
 - 6) (Ø / V (jeho) pokoji) (už) **je uklizeno**
 - 7) (Už) **je po úklidu** (Ø / pokoje)
 - 8) (Už) **má po úklidu** (Ø / pokoje)
 - 9) **Úklid** (Ø / pokoje) (už) **má za sebou**
2. (Вече) е седнал (Ø / на мястото си)
- 1) (Už) **si sedl** (Ø / na své místo)
 - 2) (Už) **sedí** (Ø / na svém místě)
 - 3) (Už) **je na svém místě**
 - 4) (Už) **zaujal** své místo
3. Глезенът (му) (вече) е отекал
- 1) **Kotník (mu) (už) otekl**
 - 2) (Jeho) kotník (už) **je oteklý**
 - 3) **Kotník (už) má oteklý**
4. Носът (му) (вече) е почервенял (Ø / от студ)
- 1) **Nos (mu) (už) zčervenal** (Ø / mrazem)
 - 2) (Jeho) nos (už) **je zčervenalý** (Ø / mrazem)
 - 3) **Nos (už) má zčervenalý** (Ø / mrazem)
 - 4) **Nos (už) má červený** (Ø / mrazem)
 - 5) (Jeho) nos (už) **je červený** (Ø / mrazem)
 - 6) **Má hejla na nose**

Както се вижда, при чешките функционални еквиваленти дори само на тези няколко български резултативни глаголни словоформи в максимално немаркирания резултативен презенс наблюдаваме конкуренция:

- 1) между нерезултатив и резултатив (срв. резултативно неутралния (акционалния) претерит **otekl** 'отече' и резултативния статален презенс **je oteklý** 'отекал е', нерезултативния квалитативен презенс **je červený** 'червен е' и резултативния квалитативен презенс **je zčervenalý** 'почервенял е');
- 2) между претерит и презенс (срв. резултативно неутралния акционален претерит **sedl si** 'седна' и нерезултативния статален презенс **sedí** 'седи');
- 3) между актив и пасив (срв. резултативно неутралния активен претерит **uklidil pokoj** 'разтреби стаята' и резултативния пасивен презенс **pokoj je uklizen(ý)** 'стаята е разтребена');

- 4) между морфологични (евентуално морфосинтактични) и синтактични еквиваленти (срв. морфологичния резултативно неутрален претерит *uklidil* 'разтреби', евентуално двузначния посесивен резултативен презенс *má uklizeno* 'разтребено му е = 1. разтребил е; 2. разтребили са му' и оформените в презенс синтактични посесивни резултативни конструкции *rokoj má uklizen(ý)* 'стаята му е разтребена = 1. разтребил си е стаята; 2. разтребили са му стаята' и *má po úklidu rokoje* 'разтребил е стаята; приключил е с разтребването на стаята');
- 5) както и между граматични и лексикални (включително фразеологични) еквиваленти (срв. граматичните еквиваленти *nos tu zčervenal* 'носът му почервеня', *nos má zčervenaly* 'носът му е почервенял' и фразеологичния еквивалент *má hejla na nose* 'носът му е червен от студ').

3.1 ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА БЪЛГАРСКИЯ МОРФОЛОГИЧЕН АКТИВЕН РЕЗУЛТАТИВ В СЪВРЕМЕННИЯ ЧЕШКИ ЕЗИК

В тази подглава се проследяват чешките функционални еквиваленти на четирите български неренаративни активни индикативни резултативни грамемии – активния индикативен резултативен презенс (перфект), активния индикативен резултативен футурум (футурум екзактум), активния индикативен релативен резултативен презенс (плусквамперфект) и активния индикативен релативен резултативен футурум (футурум екзактум претерити), при това с оглед както на главното, така и на общото им значение.

Така, например, като **морфологичен доминантен функционален еквивалент** на българския неренаративен активен индикативен резултативен презенс от перфективи се очертава чешкият резултативно индиферентен *активен индикативен претерит*, като при моторните перфективи доста често се наблюдава и конкуренция от страна на активния индикативен презенс на съответния статален имперфектив; при имперфективите изобщо се наблюдава конкуренция между *активния индикативен претерит* и *активния индикативен презенс*; в протасиса на хипотактичните условни изречения *активният индикативен претерит* се конкурира с *активния кондиционал*. **Синтактични доминантни функционални еквиваленти** на същата българска резултативна грамема се оказват най-вече оформени в индикативен презенс синтактични конструкции на глагола *být* 'съм' и на глагола *mít* 'имам' с активни департиципиални адективи и с пасивни партиципиуми или съответните пасивни департиципиални адективи; в протасиса на хипотактичните условни изречения същите тези синтактични конструкции доста често биват в кондиционал. Като **морфологичен основен допълнителен функционален еквивалент** се изявява чешкият *пасивен индикативен презенс*, конкуриран в протасиса на хипотактичните условни изречения от *пасивния кондиционал*. **Синтактичните основни допълнителни**

функционални еквиваленти са оформени в *индикативен презенс* (конкуриран в условни изречения от *кондиционал*) разнообразни в структурно отношение синтактични конструкции на глаголите *být* 'съм' и *mít* 'имам' или с пасивен департиципиален адектив, или с предлога *po* 'след' и субстантив (често девербален) в локатив, или с девербални субстантиви, или с примарни квалитативни адективи и др.под. Като евентуални **морфологични периферни допълнителни функционални еквиваленти** се разглеждат изключително нискофреквентните и стилово маркирани чешки *трансгресиви*. **Синтактичните периферни допълнителни функционални еквиваленти** са оформени в *индикативен презенс* (конкуриран в условни изречения от *кондиционал*) други пониско фреквентни, но също разнообразни в структурно отношение синтактични конструкции на глагола *mít* 'имам' със субстантив номен пациентис в акузатив и на глаголите *být* 'съм' и *mít* 'имам' или със статални предлози и имена в съответните падежи, или със статални адверби и т.н. За **лексикални периферни допълнителни функционални еквиваленти** се приемат адективните, адвербалните и субстантивните департиципиални деривати, евентуално и някои други девербални деривати като номина пациентис, номина агентис и др.

По същия начин се подхожда и към останалите неренаративни активни индикативни резултативни грамемии. Отклонение от този подход, изразяващо се в отказ от съставяне на инвариантно резултативно функционалноеквивалентно ветрило, има при изключително нискофреквентния активен релативен резултативен футурум заради недостатъчния брой случаи на употреба, открити в работния българо-чешки паралелен корпуси.

3.2 ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ НА БЪЛГАРСКИЯ МОРФОЛОГИЧЕН ПАСИВЕН РЕЗУЛТАТИВ В СЪВРЕМЕННИЯ ЧЕШКИ ЕЗИК

След отчитане на изключително сложната специфика на пасива в тази подглава се проследяват по аналогичен начин съответно чешките функционални еквиваленти на четирите български неренаративни пасивни индикативни резултативни грамемии – «пасивен индикативен нерелативен резултативен презенс» (пасивен перфект), «пасивен индикативен нерелативен резултативен футурум» (пасивен футурум екзактум), «пасивен индикативен релативен резултативен презенс» (пасивен плусквамперфект) и «пасивен индикативен нерелативен резултативен футурум» (пасивен футурум екзактум претерити) – разполагащи обаче с по два реда словоформи – както партиципиални, така и рефлексивни, при това с оглед и на главното, и на общото им значение. И тук – отново с изключение на нискофреквентния пасивен релативен резултативен футурум – се определят съответните чешки **доминантни, основни допълнителни и периферни допълнителни функционални еквиваленти** и с оглед на езиковото равнище, към което се отнасят – морфологично, синтактично

или лексикално, от една страна, и се съставят съответните инвариантни резултативни функционалноеквивалентни ветрила.

Прави впечатление, чешките функционални еквиваленти на разгледания български морфологичен резултатив доста по-често се комбинират с т.нар. резултативни оператори като *už* ‘вече’ и *ještě* ‘още’ (Стойчев 1997: 108, Рангелова 1993: 54 – 63).

3.3 ОПИТ ЗА МОДЕЛИРАНЕ НА ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНОТО МИКРОПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА В СЪВРЕМЕННИЯ ЧЕШКИ ЕЗИК

След кратък преглед и обобщение на изследванията по въпроса за резултативността в специализираната бохемистична литература в тази подглава се решава последната от поставените пред дисертационния труд задачи – *моделиране на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния чешки език.*

3.3.1 РЕЗУЛТАТИВЪТ В СПЕЦИАЛИЗИРАНАТА БОХЕМИСТИЧНА ЛИТЕРАТУРА

Проблемите на резултативността са познати в чешкото езикознание сравнително отдавна, но въпреки това трудно би могло да се говори за терминологично и още по-малко за концептуално единство. В това отношение доста адекватна преценка на ситуацията дава Й. Шимандъл: *«За резултатива се знае отдавна: по времето на В. Матезиус, а и на В. Шмилауер, са го наричали презентен перфект. Във връзка с предикативите по въпроса за резултативното състояние е писал и М. Комарек, който също обръща внимание, че въпросните изрази не изразяват специално време, а само известна комбинация от темпорални значения. За резултатива са писали К. Хаузенблас и Ф. Данеш. По-късно окончателно го деморфологизира Ф. Щиха. В крайна сметка ситуацията е такава, че напр. в показалеца на „Подръчната граматика на чешкия език”⁵ няма да намерим нищо за резултатива, а в „Чешкият език – реч и език”⁶ му е отделена на стр. 152 дадена в петит бележка (но дори и там няма да намерим императива *měj uklizeno* ‘нека да ти е разтребено = 1. нека да си (си) разтребил; 2. нека да са ти разтребили’, *инфинитива* *musíš mít uklizeno* ‘трябва да ти е разтребено = 1. трябва да си (си) разтребил; 2. трябва да са ти разтребили’, *кондиционала* *už bych měla uklizeno* ‘вече щеше да ми е разтребено = 1. вече щях да съм (си) разтребила; 2. вече щяха да са ми разтребили), така че тези описателни, в теоретично отношение спорно интерпретирани, но често*

⁵ Карлик – Некула – Русинова 1995.

⁶ Чехова и кол. 1996. Всъщност упрекът на Й. Шимандъл е бил взет под внимание и на стр. 178 в третото коригирано и разширено издание от 2011 г. въпросните резултативни форми за императив, кондиционал, инфинитив, та дори и за трансгресив вече са споменати. Принципно обаче Й. Шимандъл е прав.

използвани форми / конструкции от живия език „не принадлежат никъде” и във връзка с тях цари безпомощност» (Шимандъл 2000).

В зависимост от отношението си към резултатива чешките езиковеди могат да бъдат разпределени в няколко групи (срв. и Карлик – Паневова 2002: 377):

- A. РЕЗУЛТАТИВЪТ СЕ ОТНАСЯ КЪМ КАТЕГОРИЯТА «ВРЕМЕ»: Такова е виждането на немалка част от бохемистите. То води началото си от В. Матезиус, който нарича формациите от тип (2) «новият славянски перфект» (Матезиус 1925). Подобно е отношението и на Б. Хавранек, А. Йедличка, Ф. Копечни, В. Шмилауер, Й. Хронек, П. Сгал, А. Стих, В. Цвърчек (Хавранек 1928, 1937, Хавранек – Йедличка 1951 / 1981, Хавранек – Йедличка 1952 / 1981, Шмилауер 1947, Шмилауер 1972, Копечни 1962, Хронек 1972, Цвърчек и кол. 2010). М. Комарек вижда в тях своеобразна комбинация от темпорални значения (Комарек 1953). По принцип формациите с конгруентен пасивен партиципиум или пасивен департиципиален адектив като, например, *Petr už má pokoj uklizen / uklizený* 'Стаята на Петър / На Петър стаята вече му е разтребена = 1. Петър вече си е разтребил стаята; 2. На Петър вече са му разтребили стаята' биват разглеждани или като резултативни синтактични конструкции, в които пасивният партиципиум или департиципиалният адектив изпълнява функцията на обектнопредикативен атрибут, или като резултативни синтактични конструкции в процес на граматикализация (морфологизация). В последно време сравнително разпространено е споделяното и от нас мнение, че за разлика от тях формациите с неконгруентен пасивен партиципиум като, например, *Petr už má uklizeno* 'На Петър вече му е разтребено = 1. Петър вече си е разтребил; 2. На Петър вече са му разтребили' са доста по-граматикализирани (по-морфологизирани) (срв. и Начева-Марванова 2010: 131) и че биха могли да бъдат разглеждани като предикативно употребени глаголни словоформи.
- B. РЕЗУЛТАТИВЪТ СЕ ОТНАСЯ КЪМ КАТЕГОРИЯТА «АСПЕКТ»: Я. Паневова представя – заедно с дуративността и комплексността – и резултативността като трето аспектуално значение, примарно изразявано от резултатива (Паневова 1971).
- C. РЕЗУЛТАТИВЪТ СЕ ОТНАСЯ КЪМ КАТЕГОРИЯТА «ЗАЛОГ»: М. Грегъл, П. Карлик, Ф. Данеш и Ф. Щиха смятат формациите като (1) *být* 'съм' + пасивен партиципиум или департиципиален адектив и (2) *mít* 'имам' + пасивен партиципиум или департиципиален адектив за средства на пасивната диатеза (Грегъл – Карлик 1983, Данеш 1985, Щиха 1986). Като специална разновидност на залога разглежда резултатива и В. Крупа (Крупа 1959–1960).
- D. РЕЗУЛТАТИВЪТ ПРЕДСТАВЛЯВА АВТОНОМНА МОРФОСИНТАКТИЧНА КАТЕГОРИЯ: Привърженик на автономния категориален характер на резултатива, наричан «глаголна категория резултативно състояние» (*slovesná kategorie výsledného stavu*), е К. Хаузенблас (Хаузенблас 1963).

От всички споменати концепции в дисертационния труд се споделя именно концепцията на К. Хаузенблас, според която трябва да бъде разглеждан като автономна категория, различна от темпоралната, аспектуалната и залоговата.

По традиция в чешкото езикознание за **резултативни** се приемат следните формации:

- (1) глагол **být** 'съм' + пасивен партиципиум на **-n/-t** / пасивен департиципиален адектив на **-ný/-tý** – стига, разбира се, формацията да изразява резултативно състояние, например: *Petr přeložil text* 'Петър преведе текста' → *Text je přeložen / přeložený* 'Текстът е преведен'; изразява ли действие, тя не е резултативна, а акционална, например: *Petr překládá text* 'Петър превежда текста' → *Text je překládán Petrem* 'Текстът е превеждан от Петър / Текстът се превежда от Петър';
- (2) глагол **mít** 'имам' + пасивен партиципиум на **-n/-t** / пасивен департиципиален адектив на **-ný/-tý** – тя обаче е двузначна, например: *Petr už má ten text přeložen / přeložený* 'Текстът на Петър / На Петър текстът вече му е преведен = 1. Петър вече е превел текста [т.е. Петър е агенс на довелото до резултата действие]; 2. На Петър вече са му превели текста [т.е. Петър е посесор, реципиент, бенефициент на резултативното състояние]';
- (3) глагол **být** 'съм' + активен департиципиален адектив на **-lý**, например: *Petrův nos je oteklý* 'Носът на Петър е отеكلъ' (срв. Карлик – Паневова 2002: 377).

Ще си позволим да добавим към тях още една формация:

- (4) глагол **mít** 'имам' + активен департиципиален адектив на **-lý**, например: *Petr má nos oteklý* или *Nos má Petr oteklý* 'Носът на Петър е отеكلъ'.

Според П. Карлик и тази формация изразява резултативно състояние – срв. *Petrovi nos otekl* 'На Петър носът му отече' → *Petr má nos oteklý* 'Носът на Петър е отеكلъ', но не е склонен да я признае за синтактична конструкция от ранга на първите три (Карлик – Паневова 2002: 377). За нас обаче формациите (3) и (4) са също толкова корелативни, колкото и формациите (1) и (2). И колкото основателно е определянето на формацията *má přeložený* 'преведен му е (букв. има преведен)' като резултативна синтактична конструкция, също толкова основателно е и определянето на формацията *má oteklý* 'отеكلъ му е (букв. има отеكلъ)' като такава.

3.3.2 ПРОБЛЕМЪТ ЗА ЯДРОТО НА ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНОТО МИКРОПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА

Според теорията за полето в изграждането на ядрото (центъра) на дадено функционално-семантично поле по принцип могат да вземат участие само граматични (морфосинтактични), т.е. морфологични и/или синтактични модификатори (Куцаров 2007: 11). По наше убеждение като ядро или поне като основно ядро на функционално-семантичното микрополе на резултативността в

съвременния чешки език служи морфосинтактичната «глаголна категория резултативно състояние» (*slovesná kategorie výsledného stavu*), най-задълбочено изследвана и наречена така от видния чешки езиковед К. Хаузенблас, привърженик на идеята за автономен категориален характер на чешкия резултатив (Хаузенблас 1963).

Като основни типове на тази категория в съвременния чешки език самият К. Хаузенблас посочва следните:

I A Útrata je zaplacena 'Консумацията е платена', *Pracovna je uklizena* 'Кабинетът е разтребен'

I B (Za útratu) je zaplaceno '(За консумацията) е платено', (*V pracovně*) *je uklizeno* 'В кабинета е разтребено'

I C Cíle je dosaženo 'Целта е постигната'

II A Host má útratu zaplacenu 'Клиентът си е платил консумацията', *Pracovnu mám uklizenu* 'Кабинетът ми е разтребен'

II B Ten host má už zaplaceno 'Клиентът си е платил', (*V pracovně*) *mám uklizeno* 'В кабинета ми е разтребено / Разтребено ми е'.

Типовете *I* са само резултативни (непосесивни), типовете *II* са посесивни и резултативни (посесорът на резултативното състояние е в субектна позиция); типовете *A* и *B* са образувани от транзитиви, тип *C* – от интранзитиви с косвен обект; типовете *I A* и *II* са лични конструкции, а типовете *I B* и *I C* са безлични конструкции. Образуват се основно от перфективи, евентуално от употребени в общото си аспектуално значение (т.е. вместо съответните перфективи) имперфективи (Хаузенблас 1963).

От формална гледна точка чешката категория «резултативно състояние» разполага с пълен набор аналитични форми или конструкции за отделните лица, числа, времена и наклонения, както и инфинитиви и трансгресиви (Хаузенблас 1963).

Чешкият резултатив (категорията «резултативно състояние») е безспорно твърде динамична езикова категория. Дори за исторически краткия период от публикуването на изключително инспиративната студия на К. Хаузенблас преди малко повече от четиридесет години до наше време чешката книжовна норма се е променила значително и под влияние на разговорния език е приела за книжовни – но засега само при типовете *A* – и съответните конструкции с пасивни адективи като разговорни и неутрални в стилистично отношение дублети на книжните пасивнопартиципиални словоформи.

С оглед на тези нормативни промени посочените от К. Хаузенблас основни типове на категорията «резултативно състояние» вече изглеждат по следния начин:

I A Útrata je zaplacena / zaplacená 'Консумацията е платена', *Pracovna je uklizena / uklizená* 'Кабинетът е разтребен';

I B (Za útratu) je zaplaceno ‘(За консумацията) е платено’, (*V pracovně) je uklizeno* ‘В кабинета е разтребено’;

I C Cíle je dosaženo ‘Целта е постигната’;

II A Host má útratu zaplacenou / zaplacenou ‘Клиентът си е платил консумацията’, *Pracovnu mám uklizenu / uklizenou* ‘Кабинетът ми е разтребен’;

II B Ten host má už zaplaceno ‘Клиентът си е платил’, (*V pracovně) mám uklizeno* ‘В кабинета ми е разтребено / Разтребено ми е’.

В съгласие с преобладаващото мнението и ние смятаме, че формациите с неконгруентен пасивен партиципиум (като в типове *I B*, *I C* и *II B*) са доста по-морфологизирани от формациите с конгруентен пасивен партиципиум или с конгруентен пасивен адектив (като в типове *I A* и *II A*). В този смисъл типове *I B*, *I C* и *II B* биха могли да бъдат разглеждани като предикативно употребени вербални словоформи, т.е. като морфологични резултативи, а типове *I A* и *II A* – като синтактични резултативни конструкции, евентуално като морфосинтактични резултативи.

И отново поради съображения от техническо естество установените в съвременния чешки език резултативи – както ядрени, така и периферни – тук ще бъдат само изброени и екземплифицирани:

A. МОРФОСИНТАКТИЧНИ ЯДРЕНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Непосесивен пасивнопартиципиален / пасивноадективен резултатив ***VÝT + PART^{N/-T}_{NOM} / ADJ^{N(Y)/-(T)Y}_{NOM}***: *Pokoj je vyvětrán / vyvětraný* ‘Стаята е проветрена’;
2. Посесивен пасивнопартиципиален / пасивноадективен резултатив ***MÍT + PART^{N/-T}_{ACC} / ADJ^{N(Y)/-(T)Y}_{ACC}***: *Pokoj má vyvětrán / vyvětraný* ‘Стаята му е проветрена’;

B. МОРФОЛОГИЧНИ ЯДРЕНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Безличен пасивнопартиципиален резултатив ***VÝT + PART^{NO/-TO}***: (*V pokojí) je vyvětráno* ‘(В стаята) е проветрено / Проветрено е’;
2. Посесивен пасивнопартиципиален резултатив ***MÍT + PART^{NO/-TO}***: (*V pokojí) má vyvětráno* ‘В стаята му е проветрено / Проветрено му е’;

C. СИНТАКТИЧНИ ЯДРЕНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Синтактичен непосесивен активноадективен резултатив ***VÝT + ADJ^{LÝ}_{NOM}***: *Palec není omrzlý* ‘Палецът не е измръзнал’;
2. Синтактичен посесивен активноадективен резултатив ***MÍT + ADJ^{LÝ}_{ACC}***: *Palec nemá omrzlý* ‘Палецът му не е измръзнал’.

3.3.3 ПЕРИФЕРИЯ НА ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНОТО МИКРОПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА

A. МОРФОЛОГИЧНИ ПЕРИФЕРНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Морфологичен акционален актив

- a) в индикативен претерит: *Do rána (už) prezident problém vyřešil* ‘Сутринта президентът вече **бе(ше) решил** [резултатив] проблема’ вм. ‘*Do сутринта* президентът **реши** [акционал] / **бе(ше) решил** [резултатив] проблема’;
- b) в индикативен презенс: възможен само при имперфективите;
- c) в индикативен футурум: *Do rána (už) prezident problém vyřeší* ‘Сутринта президентът вече **ще е/бъде решил** [резултатив] проблема’ вм. ‘*Do сутринта* президентът **ще реши** [акционал] / **ще е решил** [резултатив] проблема’.
2. Морфологичен акционален рефлексивен пасив⁷
- a) в индикативен претерит: *Do rána se problém už vyřešil* ‘Сутринта проблемът вече **се бе(ше) решил** [резултатив]’ вм. ‘*Do сутринта* проблемът **се реши** [акционал] / **се бе(ше) решил** [резултатив]’;
- b) в индикативен презенс: възможен само при имперфективите;
- c) в индикативен футурум: *Do rána se problém už vyřeší* ‘Сутринта проблемът вече **ще се е решил** [резултатив]’ вм. ‘*Do сутринта* проблемът **ще се реши** [акционал] / **ще се е решил** [резултатив]’.
3. Морфологичен акционален партиципиален пасив
- a) в индикативен претерит: *Do rána byl problém (prezidentem) už vyřešen* 1. ‘Сутринта проблемът вече **бе(ше) решен**’ [резултатив] вм. 2. ‘*Do сутринта* проблемът **бе(ше) решен** (от президента) [акционал] / **бе(ше) решен** [резултатив]’;
- b) в индикативен презенс: *Do rána je problém už vyřešen* ‘Сутринта / *Do сутринта* проблемът вече **е решен**’ [резултатив]⁸;
- c) в индикативен футурум: *Do rána bude problém (prezidentem) už vyřešen* 1. ‘Сутринта проблемът вече **ще е/бъде решен**’ [резултатив] вм. 2. ‘*Do сутринта* проблемът **ще е/бъде решен** (от президента) [акционал] / **ще е/бъде решен** [резултатив]’⁹.

⁷ В чешките рефлексивнопасивни изречения агенсът не се изразява.

⁸ За разлика от изреченията в партиципиалнопасивен претерит или футурум от перфективи, които могат да бъдат както резултативни, така и акционални, в изреченията с партиципиалнопасивен презенс от перфективи значението е винаги резултативно, срв. *Policie byl zapečetila* ‘Полицията запечата жилището’ → *Byl byl (policijí) zapečetěn* ‘Жилището бе(ше) запечатано (от полицията)’ и следователно сега *Byl je zapečetěn* ‘Жилището е запечатано’. Показателен е и фактът, че в тях по принцип липсва агенс, а това е характерно именно за партиципиалнопасивните изречения с резултативно значение (Карлик – Некула – Русинова 1995: 525). К. Хаузенблас обръща внимание на любопитния факт, че и партиципиалнопасивният презенс може да бъде акционален, но само в исторически презенс (Хаузенблас 1963).

⁹ Обикновено акционалният и резултативният партиципиален пасив се представят като омонимни, но според К. Хаузенблас те са аспектиално различни – акционалният пасив е перфективен, а резултативният – имперфективен. Именно имперфективният характер на резултативния пасив обяснява възможността да образува словоформи не само за претерит и футурум, но и за презенс (Хаузенблас 1963).

В. СИНТАКТИЧНИ ПЕРИФЕРНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Синтактичен субстантивен експериенциален резултатив **BÝT + SUBST^{NOMEN AGENTIS}** *INSTR/NOM*: **být něčím učitelem / něčí učitel** 'учил съм някого' вм. 'нечий учител съм' или 'уча някого';
2. Синтактичен субстантивен квалитативен резултатив **BÝT + SUBST^{NOMEN ATTRIBUTIVUM}** *INSTR/NOM*: **být něčím vyvolencem / něčí vyvolenec** 'избран съм от някого' или 'някой ме е избрал' вм. 'нечий избраник съм';
3. Синтактичен субстантивен креативен резултатив **MÍT + SUBST^{NOMEN PATIENTIS}** *ACC*: **mít s někým úmluvu** 'уговорил съм се с някого' вм. 'имам уговорка с някого';
4. Синтактичен непосесивен адвербиалностатален резултатив **BÝT + PO + SUBST^{NOMEN ACTIONIS}** *LOC*: **být po večeři** 'вечерял съм'¹⁰;
5. Синтактичен посесивен адвербиалностатален резултатив **MÍT + PO + SUBST^{NOMEN ACTIONIS}** *LOC*: **mít po večeři** 'вечерял съм';
6. Синтактичен посесивен адвербиалностатален резултатив **MÍT + SUBST^{NOMEN ACTIONIS}** *ACC + ZA SEBOU*: **mít krizi za sebou** 'преодолял съм кризата';
7. Синтактичен непосесивен адекватен нерезултативен квалитатив **BÝT + ADJ_{NOM}**: **být už zdravý** → 'вече съм оздравял' вм. 'вече съм здрав';
8. Синтактичен посесивен адекватен нерезултативен квалитатив **MÍT (+ SUBST_{ACC}) + ADJ_{ACC}**: **mít syna už zdravého** → 'синът ми вече е оздравял' вм. 'синът ми вече е здрав';
9. Синтактичен непосесивен адвербален нерезултативен статив **BÝT + ADV^{LOC}** : **být už vzhůru** 'вече съм станал' и 'вече съм буден / на крак';
10. Синтактичен посесивен адвербален нерезултативен статив **MÍT (+ SUBST_{ACC}) + ADV^{LOC}**: **mít syna už vzhůru** 'синът ми вече е станал' и 'синът ми вече е буден / на крак'.

С. ЛЕКСИКАЛНИ ПЕРИФЕРНИ РЕЗУЛТАТИВИ:

1. Пасивни департиципиални адекватни резултативи от типовете **napsaný** 'написан(ият)' и **pokrytý** 'покрит(ият)';
2. Активни департиципиални адекватни резултативи от типа **zmoklý** 'подгизнал(ият)';
3. Активни детрансгресивни адекватни резултативи от типа **pokryší** 'покрил(ият)';
4. Адвербални квалитативни резултативи от типовете **vztekle nadávat** 'ругая вбесен / побеснял от яд' и **chovat se nadutě** 'държа се надуто / високомерно';
5. Департиципиални субстантивни резултативи – номина атрибутива от типовете **vyvolenec – vyvolenkyně** 'избраник – избраница' и **přistěhovalec – přistěhovalka** 'пришълец – пришълка';

¹⁰ Илюстрирайки начините за изразяване на значението 'статалност', К. Хаузенблас привежда и примера *jsem po službě* 'изкарал съм си дежурството' (Хаузенблас 1963: 14). В учебниците по граматика и синтаксис тази конструкция обикновено липсва – може би защото е присъща особено на колоквиалния чешки език или защото всъщност е и фразеологизирана.

6. Департиципиалноадекватни абстрактни субстантивни резултативи – номина есенди от типовете **zaostalost** ‘изостаналост’, **sklíčenost** ‘потиснатост’, **nadutost** ‘надутост, нафуканост, високомерие’;
7. Департиципиални субстантивни креативни резултативи – номина пациентис като **mazanec** ‘козунак’, **mazanice / mazanina** ‘цапаница’, **zmrzlina** ‘сладолед’;
8. Други девербални субстантивни креативни резултативи – номина пациентис като **slib** ‘обещание’, **objev** ‘открытие’, **výrobek** ‘изделие’, **odchylka** ‘отклонение’, **vyšivka / vyšívání** ‘бродерия’, **kresba** ‘чертеж’;
9. Девербални субстантивни експериенциални резултативи – номина агентис като **osvoboditel** ‘освободител’, **obhájce** ‘защитник’, **pracovník** ‘работник’, **prodavač** ‘продавач’, **popravčí** ‘палач’, **mazal** ‘цапач; пишман художник’, **střelec** ‘стрелец’, **lhář** ‘лъжец’;
10. Вербални резултативи (резултативни глаголи) – както общорезултативни глаголи като **vázat – svázat** ‘вързвам – вържа’, така и специалнорезултативни глаголи като резултативно-дефинитивния глагол **dovařit** ‘досваря’, резултативно-циркумкурсивния глагол **ovázat** ‘овържа’, резултативно-екскурсивно-дистрибутивния глагол **rozházet** ‘разхвърля’и др.под;
11. Вербални стативи (т.е. статални глаголи) като **sedět** ‘седя’, **ležet** ‘лежа’, **stát** ‘стоя’ вм. съответните вербални лексикални нестативи (т.е. моторни / динамични глаголи като **sednout** ‘седна’, **lehnout** ‘легна’, **postavit se** ‘застана’;
12. Адекватни нерезултативни квалитативи като **starý** ‘стар’, **mladý** ‘млад’, **černý** ‘черен’, **mokrý** ‘мокър’, **chladný** ‘студен, хладен’, **šílený** ‘луд’ вм. съответните активни или пасивни департиципиални адекватни резултативни квалитативи **zestárlý** ‘остарял’, **omládlý** ‘подмладил се’ и **omlazený** ‘подмладен’, **načernalý** ‘(леко) почернял’ и **načerněný** ‘начернен’, **zmoklý** ‘измокрил се’ и **zmokřený** ‘измокрен’, **vychlazený** ‘изстуден’, **zešilejší** ‘полудял’.

1.4 ОСНОВНИ ИЗВОДИ

В резултат от проведения в глава трета системен конфронтативен анализ на множество български както активни, така и пасивни индикативни резултативни словоформи и техните чешки функционални еквиваленти, от една страна, и след уточняването на местата на установените чешки функционални еквиваленти във функционално-семантичното поле на резултативността в съвременния чешки език, от друга страна, стигаме до следното основни изводи:

1. В сравнение със съвременния български език (2.4), съвременният чешки език разполага:
 - а) с **ПОЛИЦЕНТРИЧНО ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНО МИКРОПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА** с поне три, при това очевидно неравностойно оформени ядра:

- с по-добре развито **МОРФОСИНТАКТИЧНО ЯДРО**, изградено от по-високофреквентните морфосинтактични пасивноадективни резултативи и в непосесивен, и в посесивен вариант и засягащо предимно транзитиви с експлициран обект;
 - с **МОРФОЛОГИЧНО ЯДРО** в зародиш – ако приемем доста понискофреквентния инконгруентен пасивнопартиципиален резултатив за морфологизиран –, обхващащо предимно транзитиви с елидиран обект;
 - с по-слабо развито **СИНТАКТИЧНО ЯДРО** – конструкции с неособено продуктивните активни департиципиални адективи, образувани предимно от безобектни интранзитиви;
- b) както и с доста по-разнообразна периферия от лексикални, морфологични и най-вече други синтактични резултативи.
2. В следствие от всичко това той разполага и с **ПОЛИЦЕНТРИЧНО ФУНКЦИОНАЛНО-СЕМАНТИЧНО МАКРОПОЛЕ НА РЕЗУЛТАТИВНОСТТА С ОСНОВНО МАКРОЯДРО** намиращата се в динамика глаголна **МОРФОСИНТАКТИЧНА КАТЕГОРИЯ «РЕЗУЛТАТИВНО СЪСТОЯНИЕ»**, обхващаща обаче само част от глаголната лексика – предимно транзитивите.
3. В структурно-типологично отношение чешките морфологични и морфосинтактични резултативи са също аналитични.
4. Прави впечатление:
- a) оформянето на чешките граматични резултативи в два паралелни варианта – непосесивен с вербализатор (ауксилиар или съответно копула) *být* ‘съм’ и посесивен с вербализатор *mit* ‘имам’, от една страна;
 - b) както и това, че маркер на резултативността са основно пасивните и по-рядко активните департиципиални адективи, както и пасивните партиципиуми, но не и активните партиципиуми, от друга страна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението се отчита изпълнението на поставените в самото начало на лингвистичното изследване задачи и постигането на преследваните цели (4.1), представят се основните изводи от типологично ориентиран синхронен контрастивен анализ на функционално-семантичните микрополета на резултативността в двата изследвани езика (4.2), и се изказват съображения относно евентуалните приноси моменти в него (4.3), от една страна, както и относно евентуалните перспективи за по-нататъшни разработки в изследваната езикова област – било то в теоретичен или в приложен аспект (4.4.), от друга страна.

Проведеният типологично ориентиран синхронен контрастивен анализ на функционално-семантичните микрополета на резултативността в съвременния български и в съвременния чешки език насочва към следните **основни изводи**:

1. За разлика от съвременния български език, който разполага с ясно оформено моноцентрично функционално-семантично микрополе на резултативността с микроядро грамемата «результатив», т.е. със системно оформен ядрен морфологичен резултатив, характерен по принцип за всички глаголи, съвременният чешки език разполага с полицентрично функционално-семантично микрополе на резултативността с относително компактна структура и с поне три, при това неравномерно оформени ядра – (а) с по-добре развито морфосинтактично ядро (изградено от по-високофреквентните морфосинтактични пасивнопартиципиални или пасивноадективни резултативи и в непосесивен, и в посесивен вариант), (b) с морфологично ядро в зародиш (ако – разбира се – приемем доста по-нискофреквентния инконгруентен пасивнопартиципиален резултатив за морфологизиран), засягащи като цяло обектните глаголи, но сред тях най-вече транзитивите, и (с) с по-слабо развито синтактично ядро (конструкции с неособено продуктивните активни департиципиални адективи).
2. Както съвременният български език, така и съвременният чешки език разполагат с резултативна периферия от редица в различна степен функционално натоварени морфологични, синтактични и лексикални резултативи (обикновено секундарни, но нерядко и примарни). Прави впечатление, че доста от периферните резултативи са типологично и структурно идентични, от една страна, и че чешката резултативна периферия е структурно по-богата, особено по отношение на синтактичните периферни резултативи, от друга страна.

3. Ако в крайна сметка съвременният български език е с ясно оформено моноцентрично функционално-семантично макрополе на резултативността с макроядро глаголната морфологична категория «вид на действието», обхващаща в сферата на актива на практика цялата глаголна лексика, а в сферата на пасива предимно обектните (а сред тях особено транзитивните) глаголи, то съвременният чешки език разполага с полицентрично функционално-семантично макрополе на резултативността с основно макроядро намиращата се в динамика глаголна морфосинтактична категория «резултативно състояние», обхващаща само част от глаголната лексика – обектните (а сред тях особено транзитивните) глаголи.
4. В структурно-типологично отношение при граматичните (морфологичните, морфосинтактичните и синтактичните) резултативи прави впечатление предпочитанието на българския език към аналитични словоформи и към синтактични конструкции с глагола *съм*, докато чешкият език използва и глагола *být* ‘съм’, и глагола *mít* ‘имам’ (вторият е доста агресивен особено в говоримия и в субстандартния език).
5. Отново в структурно-типологично отношение двата съпоставяни езика се различават и по това, че ако българският морфологичен резултатив се е оформил като аналитичен агентивен и пациентивен резултатив около активните и съответно пасивните партиципиуми, то чешките наричани от нас морфосинтактичен и евентуално морфологичен резултатив са пациентивни и посесивни, генерирани или в процес на генезис около пасивните партиципиуми и/или около пасивните департиципиални адективи.

Разгледаните две функционално-семантични полета на резултативността са красноречив пример за проява на българо-чешката **междуетикова асиметрия** в частност и на **междуетиковата асиметрия** изобщо. Поради тази причина направените изводи и установените функционалноеквивалентни зависимости, макар и засягащи един частен случай, биха могли да бъдат интересни и за теорията, и за практиката както на чуждоезиковото обучение, така и на превода.

В заключението се споделят и някои съображения относно евентуални **перспективи** за по-нататъшни научнотеоретични и научнопрактически разработки в изследваната езикова област.

Имайки предвид факта, че основен **обект** на дисертационния труд «Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език» са (1) **морфологичният неренаративен индикативен резултатив** в съвременния български език и (2) неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език, логично продължение на настоящото лингвистично изследване в научнотеоретичен аспект биха представлявали:

1. Изследването на взаимоотношенията между маркираната грамема «результатив» на морфологичната категория «вид на действието» и маркираните субективномодални грамеми «конклузив», «императив» и «кондиционал» на морфологичната категория «наклонение»;
2. Изследването на взаимоотношенията между маркираната грамема «результатив» на морфологичната категория «вид на действието» и маркираната грамема «ренаратив» на морфологичната категория «вид на изказването»;
3. Разширяването на кръга от съпоставяни езици и с други славянски и/или неславянски езици.

В научнопрактически аспект установените в резултат от това изследване видове функционално-семантична еквивалентност при изразяването на резултативност в двата съпоставяни езика би следвало да намерят своето приложение:

1. В теорията език и практиката на превода от български на чешки и от чешки на български;
2. В теорията и практиката на чуждоезиковото обучение – на преподаването на български език за чехи и на чешки език за българи.

Разбира се, далеч сме от мисълта, че дисертационният труд решава разглеждания изключително сложен лингвистичен проблем – той само предлага едно от неговите възможни решения.

5.1 ИЗТОЧНИЦИ

- Корпус – SYN2010, 2010: *Český národní korpus – SYN2010*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Достъпен от WWW:<<http://www.korpus.cz>>.
- Паралелен корпус – InterCorp: *Český národní korpus – InterCorp*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Cit.08.05.2014, достъпен от WWW:<<http://www.korpus.cz>>.
- <https://www.google.cz/>
- <https://www.google.bg/>

5.2 ЛИТЕРАТУРА, ЦИТИРАНА В АВТОРЕФЕРАТА

- Андрейчин 1938 / 1976: A н д р е й ч и н, Л. *Kategorie znaczeniowe koniugacji bułgarskiej*. Kraków: Polska Akademia Umiejętności. Prace komisji językowej № 26, 1930; превод на част от работата на български език от П. Ненкова под заглавие: А н д р е й ч и н, Л. Начини на изказване. – В: *Помагало 1976*, 336–347.
- Андрейчин 1944: А н д р е й ч и н, Л. *Основна българска граматика*. София: Хемус, 1944.
- Андрейчин 1953: А н д р е й ч и н, Л. *Българска граматика за VI клас*. София, 1953.
- Андрейчин 1956: А н д р е й ч и н, Л. Същност и употреба на минало неопределено време в българския език. – *Език и литература*, 1956, № 2, 140–143.
- Андрейчин 1957 / 1976: А н д р е й ч и н, Л. Към характеристиката на перфекта (минало неопределено време) в българския език. – В: *Езиковедски изследвания в чест на академик Ст. Младенов*. София, 1957, 57–64; същото в: *Помагало 1976*, 277–286.
- Бондарко 1976: Б о н д а р к о, А. В. *Теория морфологических категорий*. Ленинград: Издательство «Наука», 1976.
- Бондарко 1984: Б о н д а р к о, А. В. *Функциональная грамматика*. Ленинград: Издательство «Наука», 1984.
- Герджиков 1973 / 1976: Г е р д ж и к о в, Г. Българските глаголни времена като система. – В: *Известия на Института за български език*, кн. XXII, 1973, 125–150; препечатано със съкращения и изменения в: *Помагало 1976*, 224–229.

- Герджиков 1974: Г е р д ж и к о в, Г. Характерът на морфологичните опозиции и организацията на многочленните системи. – *Български език*, 1974, № 1, 34–47.
- Герджиков 1975: Г е р д ж и к о в, Г. Отново за спорните въпроси на българската темпорална система. – В: *Език и литература*, 1974, № 4, 61–71.
- Герджиков 1982: Г е р д ж и к о в, Г. Тъй нареченото преизказване и въпросът за модалните категории, които глаголът може да притежава. – В: *Съпоставително езикознание*, 1982, № 4, 21–38.
- Герджиков 1984: Г е р д ж и к о в, Г. *Преизказването на глаголното действие в българския език*. София: Наука и изкуство, 1984.
- Граматика 1998: Б о я д ж и е в, Т., И. К у ц а р о в, Й. П е н ч е в. *Съвременен български език. Фонетика. Лексикология. Словообразуване. Морфология. Синтаксис*. София: Издателска къща «П. Берон», 1998.
- Грeпъл – Карлик 1983: G r e p l, M., K a r l í k, P. *Gramatické prostředky hierarchizace sémantické struktury věty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.
- Данеш 1965: D a n e š, F. Vztah «centra» a «periferie» jakožto jazykové univerzálie. – *Jazykové aktuality*, 1965, č. 2–3, 1–6.
- Данеш 1985: D a n e š, F. *Věta a text. Studie ze syntaxe spisovné češtiny*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd Academia, 1985.
- Данчев 2001: Д а н ч е в, А. *Съпоставително езикознание. Теория и методология*. София: Университетско издателство «Св. Климент Охридски», 2001.
- Иванчев 1988: И в а н ч е в, С. *Българският език – класически и екзотичен*. София: Народна просвета, 1988.
- Карлик – Некула – Русинова 1995: K a r l í k, P., M. N e k u l a, Z. R u s í n o v á. *Příruční mluvnické češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995.
- Карлик – Паневова 2002: K a r l í k, P., J. P a n e v o v á. Resultativ (kategorie výsledného stavu). – В: *Речник 2002*, 377.
- Карцевски 1974: K a r c e v s k í j, S. Asymetrický dualismus lingvistického znaku. – In: *Principy strukturní syntaxe I*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, 26–30.
- Комарек 1953: К о м á р е к, М. K otázce predikativa (výsledného stavu) v češtině. – In: *Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci (Jazyk a literatura)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1954, 7–25.
- Копечни 1962: К о п е ч н ý, F. *Základy české skladby*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962.
- Крупа 1959–1960: К р у п а, V. Stavové perfektum v slovenčine. – In: *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, Philologica*, VI–XI, 1959–1960, 47–56.
- Куцаров 1982: К у ц а р о в, И. За броя, структурата и класификацията на функционално-семантичните категории в съвременния български език. –

- Научни трудове на Пловдивския университет «Паисий Хилендарски», т. 20, кн. 5 – Филология, 1982, 29–66.*
- Куцаров 1985: К у ц а р о в, И. *Очерк по функционално-семантична граматика на българския език.* Пловдив: Пловдивски университет «Паисий Хилендарски», 1985.
 - Куцаров 1993: К у ц а р о в, И. *Проблеми на българската морфология.* Пловдив: Пловдивско университетско издателство, 1993.
 - Куцаров 1994: К у ц а р о в, И. *Едно екзотично наклонение на българския глагол.* София: Университетско издателство «Св. Климент Охридски», 1994.
 - Куцаров 1997: К у ц а р о в, И. *Лекции по българската морфология.* Пловдив: Пловдивско университетско издателство, 1997.
 - Куцаров 1998: К у ц а р о в, И. *Морфология.* – В: *Граматика 1998, 277–498.*
 - Куцаров 2007: К у ц а р о в, И. *Теоретична граматика на българския език. Морфология.* Пловдив: Университетско издателство «Паисий Хилендарски», 1994.
 - Людсканов 1969: Л ю д с к а н о в, А. Принципът на функционалните еквиваленти – основа на теорията и практиката на превода. – В: *Изкуството на превода.* София: Наука и изкуство, 1969, 99–115.
 - Маровска 1991: М а р о в с к а, В. Субективните граматикализирани значения на глагола в съвременния български език. – *Съпоставително езикознание, 1991, № 2, 51–58.*
 - Маровска 2002: М а р о в с к а, В. Аористът и функциите му «по съвместителство». – В: *Пространства на езика и присъствието. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дфн Иван Куцаров.* Пловдив, 2002, 43–52.
 - Маровска 2005: М а р о в с к а, В. *Новобългарският перфект.* София: Ромина 2005.
 - Матезиус 1925: M a t h e s i u s, V. Slovesné tvary typu perfektivního v hovorové češtině. – *Naše řeč, č. 9, 1925, 200–202.*
 - Недялков 1983: Н е д я л к о в, В. П. (отв. ред.). *Типология резултативных конструкций (результатив, статив, пассив, перфект).* Ленинград: «Наука», 1983.
 - Немец 1976: N ě m e c, I. Vztah centrum – periferie v lexikálním vývoji. – *Naše řeč, č. 3, 1976, 118–124.*
 - Ницолова 1976: Н и ц о л о в а, Р. Българският глагол (обзор). – В: *Помагало 1976, 7–21.*
 - Ницолова 2008: Н и ц о л о в а, Р. *Българска граматика. Морфология.* София: Университетско издателство «Св. Климент Охридски», 2008.
 - Паневова 1971: P a n e v o v á, J. Časové a vidové kategorie predikátu. – In: *Čas a modalita v češtině. Universita Karlova, Acta Universitatis Carolinae, Philologica, Monographia 34.* Praha: Nakladatelství Karolinum 1971, 23–44.

- Пашов 1965 / 1976: П а ш о в, П. Българските глаголни времена (за основните им значения и онагледяването им със схеми). – *Народна просвета*, 1965, № 3, 52–63; препечатано със значителни допълнения в: *Помагало 1976*, 312–315.
- Пашов 1973: P a s h o v, P. Remarques sur le système temporel bulgare (en comparaison avec quelques langues romanes). – In: *VII Międzynarodowy kongres slawistów. Streszczenia referatów i komunikatów*. Warszawa, 1973, 256 – 258.
- Пашов 1981: П а ш о в, П. Морфологичен строеж на българския език. – В: *Сборник 1981*, 88–107.
- Пашов 1989: П а ш о в, П. *Практическа българска граматика*. София, 1989.
- Пашов 1994: П а ш о в, П. *Практическа българска граматика*. II доп. изд. София, 1994.
- Пашов 1999: П а ш о в, П. *Българска граматика*. София: Издателска къща «Хермес», 1989.
- Помагало 1976: П а ш о в, П., Р. Н и ц о л о в а. *Помагало по българска морфология. Глагол*. София: Наука и изкуство, 1976.
- Първев 1969: П ъ р в е в, Х. Из историята на българската описателна граматика. Глаголни времена. – В: *Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии*, т. LXIII, кн. 1, София, 1979, 1–94.
- Първев 1975: П ъ р в е в, Х. Очерк по история на българската граматика. София: Наука и изкуство, 1975.
- Рангелова 1993: R a n g e l o v o v á, A. J. *Hodnotící částice v české větě v porovnání s bulharštinou*. Praha, 1993 (дисертационен труд).
- Речник 2002: K a r l í k, P., M. N e k u l a, J. P l e s k a l o v á. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- Сборник 1981: Г е о р г и е в, В., П. И л ч е в, И. Д о б р е в, Т. Б о я д ж и е в, П. П а ш о в, С. Б р е з и н с к и, Х. П ъ р в е в. *Българският език – език на 13-вековна държава*. София, 1981.
- Смирницки 1959: С м и р н и ц к и й, А. И. *Морфология английского языка*. Москва, 1959.
- Стойчев 1997: С т о й ч е в, С. Българското непреизказно нестрадателно изявително сегашно време и неговите чешки функционални еквиваленти. – *Алманах Бохемия '97*. София: Университетско издателство «Св. Климент Охридски», 1997, 98–110.
- Хавранек 1928: H a v r á n e k, B. *Genera verbi v slovanských jazycích I*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1928.
- Хавранек 1937: H a v r á n e k, B. *Genera verbi v slovanských jazycích II*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1937.
- Хавранек – Йедличка 1951 / 1981: H a v r á n e k, B., A. J e d l i č k a. *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1. vydání, 1951; 5. vydání, 1981.

- Хавранек – Йедличка 1952 / 1981: H a v r á n e k, B., A. J e d l i č k a. *Stručná mluvnice česká pro střední školu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1. vydání, 1952; 18. vydání, 1981.
- Хаузенблас 1963: H a u s e n b l a s, K. Slovesná kategorie výsledného stavu v dnešní češtině. – *Naše řeč* 46, 1963, 13–28.
- Хронек 1972: H r o n e k, J. *Obecná čeština*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1972.
- Цвърчек и кол. 2010: C v r č e k, V. a k o l. *Mluvnice současné češtiny 1 / Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010.
- Чермак 2001: Č e r m á k, F. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001.
- Чехова и кол. 1996 / 2000 / 2011: Č e c h o v á, M. a k o l. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996; 2., přepracované vydání, Praha: ISV nakladatelství, 2000; 3., upravené a rozšířené vydání, Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011.
- Шимандъл 2000: Š i m a n d l, J. Morfologická problematika v jazykové poradně (1. část), II. – *Naše řeč* 83, 2000, 70–76.
- Шмилауер 1972: Š m i l a u e r, V. *Nauka o českém jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974.
- Щиха 1986: Š t í c h a, F. Systémový a funkční status konstrukcí s *n/t*-ovými participii v současné češtině. – *Slovo a slovesnost* 47–48, 1986–1987, 177–185.
- Якобсон 1932: J a k o b s o n, R. Zur Struktur des russischen Verbuns. – *Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario a discipulis et Circuli Linguistici Pragensis sodalibus oblata*, Cercle Linguistique de Prague, Pragae 1932, 74–84.

СПРАВКА ЗА ЕЛЕМЕНТИТЕ НА НАУЧЕН ПРИНОС В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Като **елементи на личен научен принос** от страна на дисертанта се посочва това, че в своята същност настоящият дисертационен труд представлява:

1. Пръв и в българистиката, и бохемистиката опит за прилагане на метода за установяване на чуждоезична функционална еквивалентност при изследване на резултативността в българския и чешкия език;
2. Пръв за българистиката опит за прилагане на метода за установяване на вътрешноезикова функционална еквивалентност и за моделиране на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния български език;
3. Пръв и за бохемистиката опит за прилагане на метода за установяване на вътрешноезикова функционална еквивалентност, както и за моделиране по-специално на периферията и по-слабо развитото чисто синтактично ядро на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния чешки език, ако приемем за негово основно – морфосинтактично по същество – ядро наречената от К. Хаузенблас категория «резултативно състояние»;
4. Първо и за българистиката, и за бохемистиката (а може би и за контрастивната славистика като цяло) системно типологично ориентирано синхронно контрастивно изследване на функционално-семантичните микрополета на резултативността в двата съпоставяни езика.

**ПУБЛИКАЦИИ НА ДОКТОРАНТА
ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

- Стойчев 1997: С т о й ч е в, С. Българското непреизказно нестрадателно изявително сегашно време и неговите чешки функционални еквиваленти. – *Алманах Бохемия '97*. София: Университетско издателство «Св. Климент Охридски», 1997, 98–110.
- Стойчев 2014а: С т о й ч е в, С. Два чешки синтактични функционални еквивалента на българския морфологичен активен резултатив. – В: *Движение и пространство в славянските езици, литератури и култури. Сборник от Дванадесетите национални славистични четения 9 – 10 май 2014* (под печат).
- Стойчев 2014б: С т о й ч е в, С. Функционално-семантичните микрополета на резултативността в съвременния български и в съвременния чешки език (опит за моделиране и конфронтативен анализ). – *Съпоставително езикознание* (под печат).

